

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Bakalářská práce

2012

Simona Mertová

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Katedra sociologie

Simona Mertová

Větší než malé množství marihuany - podruhé a lépe?

(Vnímání změny trestního zákoníku mladými dospělými.)

Bakalářská práce

Praha 2012

Autor práce: **Simona Mertová**

Vedoucí práce: **Mgr. Martin Nekola**

Rok obhajoby: **2012**

Bibliografický záznam

MERTOVIÁ, Simona. *Větší než malé množství marihuany- podruhé a lépe? (Vnímání změny trestního zákoníku mladými dospělými)*. Praha, 2012. 52 s. Bakalářská práce (Bc.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií. Katedra sociologie. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Martin Nekola.

Abstrakt

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit, jak mladí dospělí, tedy kategorie s nejvyšší mírou prevalence užívání marihuany v české populaci, vnímají změny v oblasti konopných drog, ke kterým došlo úpravou zákona č. 40/2009 Sb., jež představuje částečnou dekriminálnízaci marihuany. Nová úprava trestního zákoníku vešla v účinnost v lednu roku 2010 a ve své práci jsem zkoumala, zdali po tomto datu došlo u uživatelů marihuany k nějakým změnám spotřebitelského chování nebo postojů a dále také, zda tyto právní úpravy ovlivnily postoje mladých neuserů v tom smyslu, že by se nyní rozhodli marihuanu užívat nebo ji alespoň zkusit.

Informace o userelském chování, postojích a názorech mladých dospělých na toto téma byly zjišťovány pomocí polostrukturovaných rozhovorů. Výsledky pak byly získány analýzou těchto rozhovorů.

Výsledkem práce je shrnutí, jak novou úpravu trestního zákoníku, přinášející částečnou dekriminálnízaci marihuany, vnímají mladí dospělí v České republice a zda-li pocítují, že by nějakým způsobem změnila jejich představy, postoje a chování vztahující se ke konzumaci marihuany.

Abstract

The aim of this bachelor thesis was to determine how the young adults, a category of czech population with the highest prevalence of marijuna use, perceive the changes in the domain of cannabinoid drugs in relationship with recent partial decriminalization of marijuana, induced by latest modification of the law number 40/2009 of the law collection.

New modification of the criminal code of law got into effect in January 2010 and in my bachelor thesis I examined whether after this date some changes in the behaviour or in the attitudes of the consumers of marijuana occurred. Further, I tested if some changes occurred in the attitudes of the young non-users - in such a sense, that they would decide to use marijuana or at least to try this drug.

Data and information about consumer's behaviour, attitudes and opinions were investigated by means of semi-structured interviews. The results were gained by the analysis of these interviews.

As result of the bachelor thesis there was a determination of an overall impact of the recent modification of criminal code of law, associated with partial decriminalization of marijuana, on the young adults in the Czech republic as well as the determination of potential changes in the behaviour, attitudes and opinions regarding marihuana use as reaction to this legal act.

Klíčová slova

zákon č. 40/2009 Sb., marihuana, liberální postoj, částečná dekriminalizace, mladí lidé, vnímání změny zákona, změny uživatelského chování

Keywords

law number 40/2009 of the law collection, marijuana, liberal attitude, a partial decriminalization, young people, perception of the change of the law, changes in the behavior of the consumers

Rozsah práce: 96 820 znaků (včetně mezer)

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne ...

Simona Mertová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu své práce Mgr. Martinu Nekolovi, který mi byl po celou dobu psaní práce velice cenným rádcem a který vždy velice ochotně odpovídal na moje dotazy.

Stejně tak bych chtěla poděkovat i svojí rodině, tedy především své mamince, tátovi a bratrovi, kteří mě k psaní neustále motivovali a zároveň mi byli oporou v nejtěžších chvílích tvorby mé bakalářské práce.

Stejně díky patří i moji spolužačce a kamarádce Kamile V., která mi byla při psaní práce též velkým a ochotným rádcem.

Projekt bakalářské práce pro akademický rok 2010/2011

Větší než malé množství podruhé a lépe?

(dopady nové právní úpravy nakládání s drogami na užívání konopných drog)

JMÉNO KONZULTANTA: Mgr. Martin Nekola – FSV: Katedra veřejné a sociální politiky

JMÉNO: Simona Mertová

VŠ: UK FSV

OBOR: Sociologie a sociální politika

ROČNÍK: druhý

Projekt zahrnuje:

- 1. Předpokládaný název práce.**
- 2. Námět práce zahrnující formulaci a vstupní diskusi poznávacího problému.**
- 3. Předpokládané metody zpracování a předběžnou strukturu práce.**
- 4. Orientační seznam literatury.**
- 5. Jméno konzultanta a jeho písemný souhlas se spoluprací (v případě externího konzultanta na zvláštním formuláři, který je k dispozici na sekretariátu ISS a u dr. Tomandlové - KVSP).**

[<http://iss.fsv.cuni.cz/ISS-96.html>]

Ad 1) Název práce: Větší než malé množství podruhé a lépe?

(dopady nové právní úpravy nakládání s drogami na užívání konopných drog)

Ad 2) Námět práce: Ve své bakalářské práci bych se chtěla z tématu drogové politiky České republiky a užívání návykových látek věnovat především otázce dekriminizace marihuany a především jejím dopadům. Na toto téma bych se chtěla zaměřit proto, že o

drogové problematice jako takové již existuje velké množství materiálů a prací a proto bych se tedy chtěla pokusit o trochu jiný náhled na tuto problematiku, zvláště potom, co se stal díky novému trestního zákoníku, který upravuje i drogovou problematiku a nabyl účinnosti dne 1. ledna 2010 ještě aktuálnější. Věnovat se tedy budu otázce dekriminlizace marihuany (tedy možným dopadům této nové právní úpravy), protože toto téma považuji za velice aktuální a též nabízející možnost přinést i nové zajímavé poznatky, především z oblasti sociální. Chtěla bych se především zaměřit na dopady sociální, tedy zda-li tato dekriminlizace marihuany nevedla ke zvýšení užívání marihuany, jaké by mohly být společenské dopady této reformy, ať již na jedince nebo na společnost jako takovou.

Ad 3) Předpokládané metody zpracování a forma: Svou práci pojmu jako empirickou, založenou na výzkumu a základních teoretických poznatcích v příslušné oblasti. Metoda zpracování výzkumu bude formou kvalitativních rozhovorů.

Předběžná struktura práce:

- ❖ Základní informace o situaci na drogové scéně České republiky a zde opět především informace týkající se marihuany
- ❖ Otázka částečné dekriminlizace marihuany – nový trestního zákoník upravující drogovou politiku účinný od 1. ledna 2010, základní informace o dekriminlizaci
- ❖ Dopady dekriminlizace marihuany
- ❖ Sociální dopady dekriminlizace marihuany – vliv na jedince, na celou společnost, dopady pak především na uživatelské chování a postoje k marihuaně
- ❖ Závěr: Možné dopady částečné dekriminlizace marihuany (založené na změnách v novém trestního zákoníku upravujícím drogovou politiku, který je účinný od 1. ledna 2010) opírající se o teoretické a praktické poznatky

Ad 4) Orientační seznam literatury a zdroje:

- Morávek, J. a kol. 2008. *Kontrolované užívání marihuany: rituály a neformální normy u mladých pravidelných uživatelů (ústní příspěvek)*. AT konference 2008. Měřín: Česká lékařská společnost J. E. Turkyňě [http://www.jan-moravek.cz/download/moravek-et-al_kontrolovane-uzivani-marihuany.pdf].

- Morávek, J. 2007a. *Definování problému v drogové politice: konstrukce nezákonných drog a jejich uživatelů ve vědění expertů [nepublikovaná disertační práce]*. Praha: FSV UK, 2007. [<http://www.jan-moravek.cz/?p=282>].

- Cohen, P. a Kaal, H. L. 2001. *The Irrelevance of Drug Policy: Patterns and careers of experienced cannabis use in the populations of Amsterdam, San Francisco and Bremen*. Amsterdam: CEDRO – Universiteit van Amsterdam. [<http://www.cedro-uva.org/lib/cohen.3cities.pdf>]

- *O procesu legalizace marihuany v kontextu české politiky* – diplomová práce Daniely Buršíkové, Masarykova univerzita: Fakulta sociálních studií, Brno 2007

- *Sociální dopady pravidelného dlouhodobého užívání konopných drog a jeho vliv na sociální fungování uživatelů* – bakalářská práce Petry Kašparové, MASARYKOVA UNIVERZITA, FAKULTA SOCIÁLNÍCH STUDIÍ: Katedra sociální politiky a sociální práce, Brno 2008

- *Právní úprava drogové kriminality v Nizozemsku a v České republice* – diplomová práce Silvie Walterové, Právnická fakulta Masarykovy univerzity: Katedra trestního práva, Brno 2007

- *Drogy a drogové závislosti jako morální problém* – bakalářská práce Barbory Mackové, MASARYKOVA UNIVERZITA, PEDAGOGICKÁ FAKULTA: Katedra občanské výchovy, Brno 2009

Ad 5) Jméno konzultanta: Mgr. Martin Nekola – FSV: Katedra veřejné a sociální politiky

Obsah

ÚVOD.....	3
VÝZKUMNÉ CÍLE, OTÁZKY A HYPOTÉZY.....	6
1. TEORETICKÁ ČÁST.....	8
<i>1.1 Drogová problematika v České republice.....</i>	<i>8</i>
<i>1.2 Teorie plánovaného chování.....</i>	<i>11</i>
<i>1.3 Teorie racionální volby.....</i>	<i>18</i>
<i>1.4 Prevalence užívání marihuany v České republice - indikátor tzv. normalizační teze.....</i>	<i>19</i>
<i>1.4 Zastánci liberální drogové politiky.....</i>	<i>20</i>
<i>1.5 Zastánci represivní drogové politiky.....</i>	<i>22</i>
<i>1.6 Nová úprava trestního zákoníku.....</i>	<i>24</i>
2. VÝZKUMNÁ ČÁST.....	30
2.1 Metodologický přístup.....	30
2.2 Metoda sběru dat a metoda jejich analýzy.....	31
2.3 Metoda výběru respondentů a jejich charakteristika	34

3. ANALYTICKÁ ČÁST.....	36
<i>3.1 Rozdělení respondentů.....</i>	<i>36</i>
<i>3.2 Struktura rozhovorů.....</i>	<i>37</i>
<i>3.3 Analýza rozhovorů.....</i>	<i>38</i>
ZÁVĚR.....	45
POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE.....	49

Úvod:

Téma drogové problematiky je celosvětově velice aktuální veřejně-politické téma. Na aktuálnosti nabylo v posledních letech především v důsledku ekonomické krize, která postihla nejprve USA a následně i většinu evropských států.

Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogové závislosti (dále jen EMCDDA) ve své poslední výroční zprávě z roku 2010 projevilo obavy, že v důsledku úsporných ekonomických opatření, ke kterým musela většina evropských států přistoupit, by mohlo dojít i k omezení výdajů na protidrogovou politiku.

Z dlouhodobého hlediska by však toto opatření vedlo spíše k opačnému efektu – získané úspory by byly daleko nižší než výdaje, které by musely být později vynaloženy na pokrytí následků snížení tohoto rozpočtu. (EMCDDA EU, 2010: 13)

V České republice jsou řešeny především otázky prevalence užívání konopných látek a metamfetaminů. Mezi evropskými státy totiž patří Česká republika dlouhodobě k zemím s nejvyšší mírou prevalence užívání marihuany a metamfetaminů (převážně pervitinu). Jedná se zejména o kategorii osob mladistvých a mladých dospělých. Tato skutečnost opakovaně vyplynula ze statistik EMCDDA pro několik posledních let. (EMCDDA EU, 2010: 43, 44)

EMCDDA poskytuje záštitu Evropská unie a jeho cílem je sledovat situaci na drogové scéně členských států Evropské unie a podávat Evropské unii dostatečné množství informací, umožňujících jí vytvořit si ucelený pohled na tuto problematiku. Statistiky EMCDDA proto lze považovat za seriózní zdroj dat v celoevropském měřítku.

Z této poměrně široké problematiky jsem si vybrala za téma své práce oblast užívání marihuany v České republice, kterou hodlám zkoumat z pohledu sociologického. Sociologický aspekt zkoumání jsem si zvolila proto, že dopady užívání marihuany – zdravotní, ekonomické či politické - byly povětšinou tématy prací na toto téma a mnou zvolený sociologický pohled, tedy to, jak užívání marihuany vnímají samotní spotřebitelé, je méně obvyklý a mohl by tedy přinést zajímavé nové poznatky. Pokusím se nahlédnout na téma užívání marihuany „optikou“ mladých lidí, tedy

skupiny s nejpočetnějším zastoupením mezi konzumenty konopných drog, a tedy i nezajímavější skupiny.

Konkrétně toto téma jsem si vybrala zejména proto, že 1. 1. 2010 vešel v účinnost nový trestní zákoník (zákon č. 40/2009 Sb.), který obsahuje novou úpravu nedovoleného nakládání s omamnými a psychotropními látkami (dále jen OPL). Zásadní změna nastala především v novém vymezení postavení tzv. konopných drog oproti ostatním OPL a k posunu došlo i v posuzování trestní odpovědnosti za jejich přechovávání a pěstování pro vlastní potřebu. Současně s novým trestním zákoníkem nabylo účinnosti nařízení vlády, které přesně a pro všechny OPL definuje, jaké je „množství větší než malé“, což je zcela nový a velmi zásadní krok.

Dále došlo k zásadní změně ve vymezení marihuany (konopí) oproti ostatním OPL a s tím související změně v posuzování trestní odpovědnosti za její přechovávání a pěstování (pro vlastní potřebu v množství větším než malém). V této oblasti došlo ke zmírnění trestních postihů, tedy k částečné dekriminálníci marihuany - začala být posuzována mírněji než ostatní OPL.

Právě tyto změny v novém trestním zákoníku znepokojovaly svým liberálnějším přístupem ke konopným drogám část veřejnosti i některé zástupce odborné obce - mezi nejznámější z nich se řadí bývalý šéf Národní protidrogové centrály plk. JUDr. Jiří Komorou. Jasný nesouhlas s liberálním postojem k jakýmkoli drogám vyjadřuje i občanské sdružení Rodiče proti drogám.

Stoupenci liberálnější drogové politiky naopak zastávají názor, že by se již neměli kriminalizovat rekreační uživatelé marihuany či drobní pěstitelé, mezi které často patří nemocní či staří lidé, kteří si marihuanu pěstovali pouze pro léčebné účely. Vzhledem k úpravě předchozího trestního zákoníku jim však hrozily stejné trestní postihy jako uživatelům ostatních OPL, kteří však představují daleko větší společenské riziko. Mezi nejznámější zastánce tohoto přístupu patří Strana zelených, jejichž bývalá místopředsdkyně Kateřina Jacques se k otázce liberálnější „konopné politiky“ vyjádřila takto: *„Směřuje k tomu, aby se z půlmilionu uživatelů konopí - převážně mladých lidí nebo také nemocných lidí, kteří konopí užívají pro jeho léčebné účinky - nedělali potenciální kriminálníci“* [Strana zelených Vrchlabí, 31. 10. 2008].

Rozhodla jsem se tedy primárně zaměřit na to, jak nový trestní zákoník vnímají samotní konzumenti marihuany, zejména, zdali oni sami si všimli nějakých změn a zdali oni sami vůbec nějak pocítili, že došlo ke změně zákona. Budu tedy zjišťovat, jestli sami konzumenti vnímají, že na základě této částečné dekriminlizace u nich došlo k nárůstu konzumace marihuany nebo jestli se jakkoli změnily jejich postoje a názory v tom smyslu, že by se nyní rozhodli změnit svoje uživatelské nebo pěstitelské chování právě na základě této nové právní úpravy.

Mou snahou bude tedy zjistit, zda a případně jak vnímají tuto částečnou dekriminlizace marihuany (k níž došlo novou úpravou trestního zákoníku) mladí lidé (a zde pak především konzumenti marihuany), jak je tato nová úprava mladými lidmi chápána (primárně uživateli, ale i neuživateli marihuany z řad mladých dospělých), kteří patří do skupiny s nejvyšší prevalencí užívání této drogy.

Zaměřím se především na to, zda v důsledku nové úpravy trestního zákoníku účinné od 1. 1. 2010 pocítili uživatelé vzrůstající tendence ve spotřebě marihuany (u pravidelných konzumentů), či zdali neuživatelé z řad mladých dospělých nepocítili větší motivaci s užíváním marihuany začít či ji alespoň vyzkoušet, jelikož došlo v této oblasti ke zmírnění trestních postihů.

Tím pádem se tedy pokusím i částečně zodpovědět otázku, zda by obavy zastánců represivní politiky měly být oprávněné, či zdali se cesta liberálnějšího přístupu ke konopným drogám v České republice ukázala jako správná, neboť mladé lidi nemotivovala ke zvýšení konzumace konopných drog, ale přispěla spíše ke snížení počtu trestních stíhání pěstitelů a držitelů marihuany pro vlastní potřebu, jejichž chování nenese znaky vyšší společenské nebezpečnosti a není je tedy nadále třeba kriminalizovat ve stejném rozsahu, jako konzumenty ostatních OPL.

VÝZKUMNÉ CÍLE, OTÁZKY A HYPOTÉZY

Cílem mého výzkumu je zjistit, jak vnímají nový trestní zákoník (zákon č. 40/2009 Sb.) a především změny, které přinesl u paragrafů týkajících se nedovoleného nakládání s OPL mladí lidé z řad uživatelů (popř. i pěstitelů) i neuživatelů a jestli oni sami pocítili, že na základě těchto změn došlo u jejich chování a popř. i postojů k nějakým změnám, jelikož díky tomuto novému trestnímu zákoníku došlo k částečné dekriminální marihuany.

U neuživatelů z řad mladých dospělých se zaměřím na to, jak oni, jako dosavadní neuživatelé vnímají tyto změny – zdali je to ovlivnilo tak, aby změnil své dosavadní chování a postoje, neboť došlo ke zmírnění trestního postihu za držení a pěstování marihuany pro vlastní potřebu v množství větším než malém a do tohoto množství se jedná pouze o přešupek.

Pokusím se tedy pochopit, jak vnímají změnu trestního zákoníku mladí dospělí v české populaci a zdali oni sami vnímají, že by se nějak změnil jejich postoje ke konzumaci či pěstování marihuany.

Primárně se zaměřím na jejich pohled a vnímání této nové úpravy trestního zákoníku a to, zdali oni sami mají pocit, že by významným způsobem ovlivnila jejich dosavadní chování a postoje k této problematice.

Cílem mého výzkumu tedy není evaluovat nový trestní zákoník, ale pochopit především subjektivní pohledy na tuto změnu trestního zákoníku a její vnímání v populaci mladých dospělých.

Výzkumné otázky

Základní výzkumné otázky mé práce znějí takto:

- Zaznamenali změny trestního zákoníku týkající se OPL pravidelní či příležitostní konzumenti marihuany?
- Jak vnímají uživatelé marihuany (ať již pravidelní nebo příležitostní) tuto změnu zákona týkající se OPL (primárně marihuany)? Jaké je tedy jejich subjektivní vnímání těchto změn?
- Jak vnímají tuto novou úpravu trestního zákoníku dosavadní neuživatelé z řad mladých dospělých – mohla je motivovat k tomu, aby po částečné dekriminizaci marihuany začali užívat nebo ji alespoň vyzkoušeli?
- Jaký vliv měla tato změna zákona týkající se OPL na vnímání této problematiky mezi mladými lidmi (mladými dospělými)?

Základní hypotézy:

- Pravidelní uživatelé marihuany budou o změnách, které proběhly v oblasti konopných drog lépe informováni než neuživatelé, protože jejich míra znalostí je v této oblasti (tedy užívání marihuany) vyšší než u neuživatelů.
- Stejně tak se budou uživatelé marihuany touto novou úpravou trestního zákoníku cítit více ovlivněni a budou ji více vnímat než neuživatelé, protože se více dotýká jejich chování.
- Změny v novém trestním zákoníku týkající se konopných drog nepřinesly žádné zásadní změny ve vnímání, postojích či chování mladých dospělých, ať již z populace uživatelů i neuživatelů.

1. TEORETICKÁ ČÁST:

V této části shrnu teoretické aspekty mé práce, mezi které spadá uvedení do oblasti drogové problematiky v České republice, zejména pak do oblasti týkající se konopných drog. V Evropě totiž patříme k zemím s nejvyšší mírou prevalence užívání těchto drog. Chování a postoje uživatelů marihuany se pokusím vysvětlit na základě teorie plánovaného chování a teorie racionální volby. Ve zkratce se zmíním také o tzv. normalizační tezi – takto vysoká míra užívání marihuany by totiž mohla být indikátorem právě této teze (ovšem jde stále jen o tezi a ne teorii jasně vysvětlující vysokou míru užívání určitých drog). Závěr této části jsem věnovala dvěma rozdílným přístupům protidrogové politiky - přístupu liberálnímu a represivnímu, které jsem vztáhla na oblast užívání konopných drog.

1.1 Drogová problematika v České republice

Jak jsem uvedla již v úvodu práce, téma drogové problematiky je v České republice velice aktuální, neboť se v posledním desetiletí řadíme v Evropě k zemím s nejvyšší mírou prevalence užívání marihuany, jak uvádí statistiky EMCDDA a to především pro věkovou kategorii mladých dospělých.

Druhou skupinu drog s nejvyšší mírou prevalence užívání tvoří v České republice tzv. taneční drogy a metamfetaminy (pervitin), u kterých také vykazujeme v celoevropském měřítku nadprůměrné hodnoty. Třetí nejvyšší míru prevalence užívání pak vyazuje v České republice kokain. (Výroční zpráva MCDDZ¹, 2009: 26, 27)

Pro lepší ilustraci drogové problematiky zde přikládám statistickou tabulku a graf ze stejné výroční zprávy. Tabulka mapuje OPL České republiky, které vykazují nejvyšší prevalenci užívání, graf pak zachycuje míru zkušeností českých občanů s jednotlivými nelegálními látkami.

¹ Monitorovací centrum pro drogy a drogové závislosti (MCDDZ)

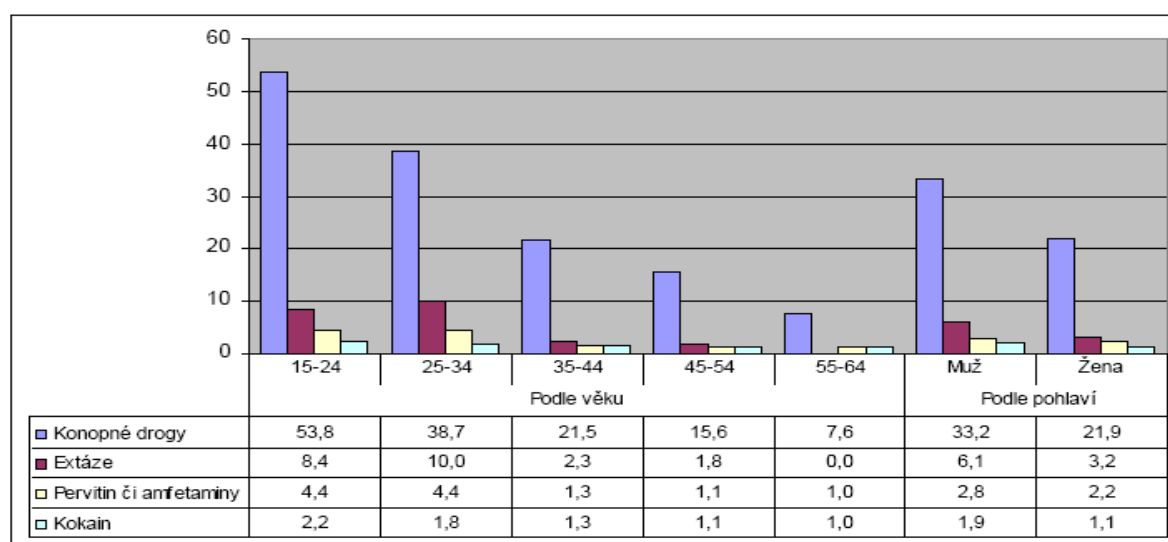
Tabulka č. 1: Porovnávání měr prevalencí užití dané drogy ve Výzkumu občanů 2009 a CS 2008, v %

Prevalence	Typ drogy	Výzkum občanů 2009			Celopopulační studie 2008		
		15–24 let (n=275)	15–34 let (n=616)	Celkem 15–64 (N=1486)	15–24 let (n=827)	15–34 let (n=1891)	Celkem 15–64 let (N=4500)
Celoživotní prevalence	Konopné drogy	53,8	45,5	27,6	58,7	53,3	34,3
	Extáze	8,4	9,3	4,6	20,8	18,4	9,6
	Pervitin či amfetaminy	4,4	4,4	2,5	7,2	7,8	4,3
	Kokain	2,2	1,9	1,5	2,8	3,6	2,0
Prevalence v posledním roce	Konopné drogy	29,5	21,6	11,1	37,3	28,2	15,2
	Extáze	4,0	2,8	1,4	11,2	7,7	3,7
	Pervitin či amfetaminy	0,0	0,3	0,2	3,6	3,2	1,7
	Kokain	0,7	0,5	0,4	1,9	1,6	0,7
Prevalence v posledním měsíci	Konopné drogy	11,6	8,6	4,1	22,4	16,7	8,5
	Extáze	0,7	0,3	0,1	3,3	2,6	1,2
	Pervitin či amfetaminy	0,0	0,0	0,0	1,5	1,4	0,7
	Kokain	0,0	0,2	0,1	0,8	0,8	0,4

Celoživotní míra prevalence užívání konopných drog v české dospělé populaci tedy dosahuje míry cca 30 %, extáze 5–10 %, pervitinu přibližně 4 % a kokainu 2 %. Prevalence užití konopných drog v posledním roce mezi českými dospělými pak dosahuje hodnot 11–15%, extáze 3–4 %, pervitinu do cca 1,5 % a kokainu cca 0,5 %. Mezi mladými dospělými (15–34 let) je míra prevalence užití konopných drog 22–28 %, extáze 3–8 %, pervitinu do 3 % a kokainu přibližně 0,5–1,5 %.

Zdroj: Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2009 (NMCDDZ a Agentura INRES-SONES; Běláčková a Horáková, 2010), 2009: 27.

Graf 1: Celoživotní prevalence zkušeností s nelegálními drogami podle pohlaví a věku, v%

Zdroj: Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2009 (NMCDDZ a Agentura INRES-SONES, 2009), 2009: 26.

Pro účely mé práce se tedy zaměřím pouze na problematiku oblasti konopných drog. Pro porovnání celoevropské situace v této oblasti zde cituji pasáž z Výroční zprávy EMCDDA pro rok 2010, která shrnuje nejdůležitější trendy v užívání konopných drog v Evropě za posledních deset let.

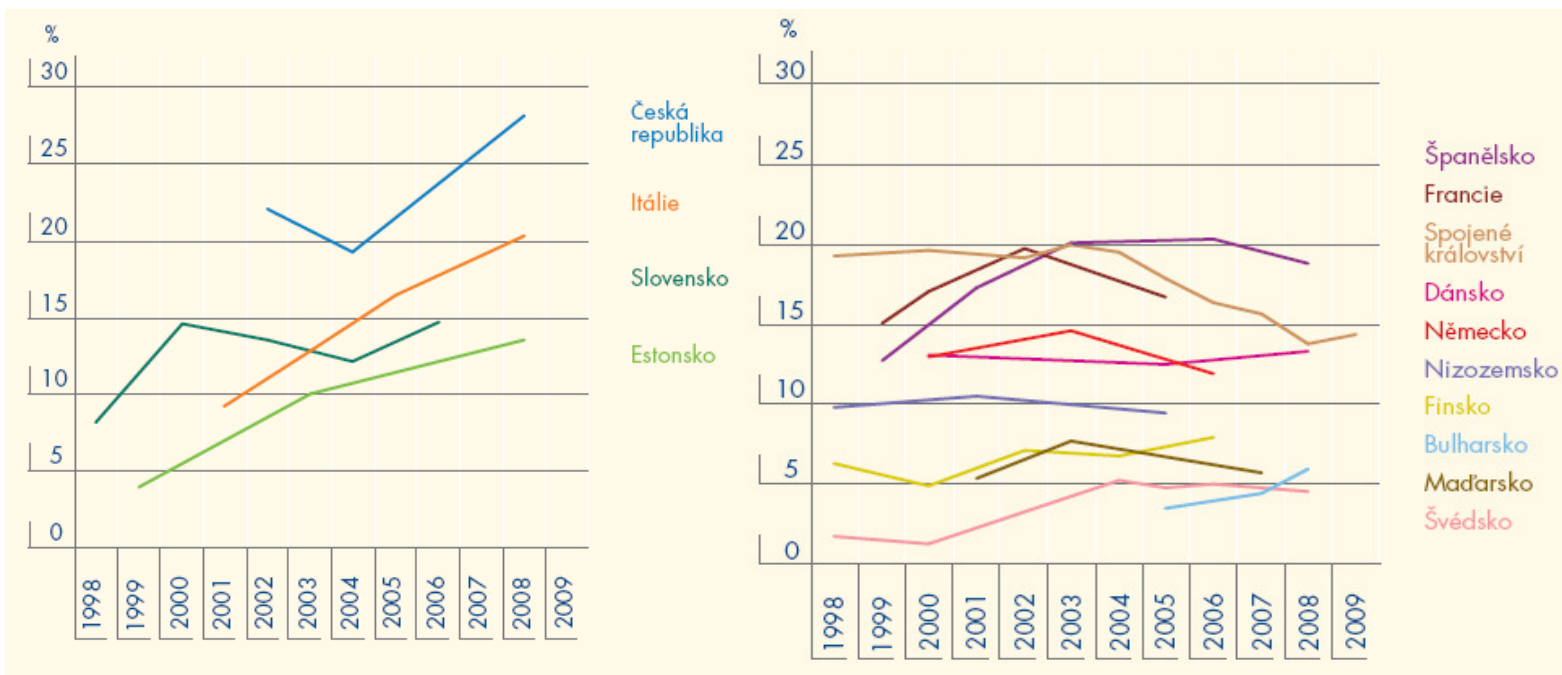
Díky tomuto celoevropskému srovnání je možné utvořit si reálnější představu o tom, jak je na tom Česká republika v prevalenci užívání marihuany v porovnání s ostatními státy Evropské unie.

„V období 1998 až 2008 lze v patnácti zemích, které jsou schopny poskytnout dostatečné údaje, sledovat tři hlavní trendy v užívání konopí mezi dospělými. Pět zemí (Bulharsko, Řecko, Maďarsko, Finsko, Švédsko) uvedlo nízkou prevalenci (méně než 9 %) a relativně stabilní prevalenci užití konopí v posledním roce mezi mladými dospělými. Šest zemí (Dánsko, Německo, Španělsko, Francie, Nizozemsko, Spojené království) uvedlo vyšší prevalenci, která je však v posledních letech stabilní nebo klesá. Čtyři další země (Česká republika, Estonsko, Itálie, Slovensko) rovněž hlásily vyšší míru užívání konopí mezi mladými dospělými, avšak v posledních letech se stoupajícími trendy.

Při pohledu na novější trendy v užívání konopí mezi mladými dospělými uvádí většina z dvanácti zemí s opakovanými průzkumy během období 2003–2008 stabilní situaci (Dánsko, Německo, Španělsko, Maďarsko, Švédsko, Finsko, Spojené království). Pět zemí hlásí během tohoto období zvýšené užívání konopí – nejméně o dva procentní body v Bulharsku, Estonsku a na Slovensku a asi o osm procentních bodů v České republice a Itálii“ [EMCDDA EU, 2010: 44].

Grafické znázornění těchto trendů jasně ukazuje, že Česká republika vykazuje nejvyšší míru prevalence užívání marihuany ze všech patnácti evropských států, které se výzkumů zúčastnily. Zároveň je však tato míra stále rostoucí a ze všech zúčastněných států vykazuje nejrychlejší tempo růstu – viz grafy níže.

Graf 2: Trendy prevalence užívání konopí v posledním roce mezi mladými dospělými (ve věku 15 až 34 let)

Zdroj: Výroční zpráva za rok 2010: Stav drogové problematiky v Evropě (Národní zprávy zemí zapojených do sítě Reitox (2009)), 2010: 44.

Česká republika tedy i nadále patří celoevropsky k zemím s nejvyšší mírou prevalence užívání marihuany a jako jedna z mála dokonce v této oblasti vykazuje stále vzestupné tendence.

Je velice těžké najít důvody, které vedou k tomuto neobvyklému trendu v užívání marihuany u nás, protože trendy v Evropě jsou spíše opačné. Jedním z vysvětlení tohoto trendu však může být tzv. normalizační teze rekreačního užívání drog, která se dá aplikovat také na českou společnost a může nabídnout zajímavé, ale logické vysvětlení, proč v České republice ještě stále panuje vysoká míra prevalence užívání marihuany, i přes to, že trendy v Evropě jsou spíše opačné.

1.2 Teorie plánovaného chování

Teorie plánovaného chování se ze sociologického hlediska řadí mezi teorie kauzálního formátu. Pro tyto teorie je typické, že se snaží vysvětlit příčiny určitého úkazu (fenoménu) právě pomocí kauzálních tvrzení. (Šubrt, Balon, 2008: 169)

Jde tedy především o snahu objasnit kauzální řetězec událostí, které mají vliv na určitý fenomén. Teorie tohoto formátu tedy nedisponují hierarchickým uspořádáním, ale sledují spíše vývojové znázornění. Jako vysvětlení určitého úkazu (fenoménu) tedy slouží především objevení kauzálních propojení mezi konkrétními proměnnými – nejde tedy o logickou dedukci.

Podstatou těchto teorií je tedy kauzální vysvětlení chování či jednání, na rozdíl od teorií axiomatického formátu. Ty disponují určitým hierarchickým uspořádáním, přičemž na nejvyšším stupni se nacházejí axiomy, tedy určitá základní a obecně platná tvrzení (postuláty), která se empiricky neověřují. Tato obecná tvrzení mají ale spojitost s teoretickými výroky, které však nejsou tak abstraktní a lze je tedy i empiricky ověřovat pomocí stanovených hypotéz. Pokud jsou tyto odvozené hypotézy potvrzeny, teoretické axiomy pak lze považovat za více věrohodné. (Šubrt, Balon, 2008: 169, 170)

Kořeny teorie plánovaného chování nalezneme v rozšíření původní teorie zdůvodněného jednání², která se řadí do oblasti sociální psychologie. Pro sociologii má teorie plánovaného chování velký význam především ze dvou důvodů:

„a) je úspěšná při vysvětlování určitých typů chování, které jsou i předmětem studia sociologie, jako je provozování volnočasových aktivit, ochrana životního prostředí, politická participace, provozování náboženských aktivit, různé typy sociálně patologického jednání, chování na trhu práce apod.;

b) využívá pro vysvětlení teoretické konstrukty, které také sociologie používá jako explanační faktory, konkrétně postoje a sociální normy.

² Teorie zdůvodněného jednání byla koncipována autory Fishbeinem a Ajzenem roku 1975.

Popularita teorie plánovaného chování (...) souvisí také s tím, že je postavena na předpokladech teorie racionální volby a vychází z metodologického individualismu (...)“ [Šubrt, Balon, 2008: 171].

Pro účely mojí bakalářské práce a mého výzkumu mezi mladými lidmi se tedy tato teorie hodí především ze dvou důvodů:

- 1) ve svém výzkumu se zabývám užíváním marihuany, tedy užíváním lehkých drog, které se určitě řadí mezi sociálně patologické jevy, jelikož se jedná o chování, které není v souladu se sociálními ani morálními normami společnosti a pro společnost se jeví jako chování nežádoucí.
- 2) Mnozí respondenti uváděli, že konzumují marihuanu právě především během trávení svého volného času, ať již s kamarády někde v hospodě, venku nebo popř. na výletě. Někteří dokonce uvedli, že konzumují marihuanu sami doma, což pro ně znamená určitou relaxaci a odpočinek. Dalo by se tedy říci, že mnozí respondenti užívají marihuanu právě během svých volnočasových aktivit a někteří dokonce tuto činnost za volnočasovou aktivitu považují (především ti, co ji mají spojenou se zábavou s přáteli na večírku, posezení v hospodě nebo trávení času někde venku).

Teorii racionální volby se budu dále také věnovat, nyní zde však základním způsobem charakterizují teorii plánovaného chování.

„Teorie plánovaného chování vznikla jako vyústění diskuse o tom, jaký je vztah mezi chováním a verbálně vyjádřenými postoji a následně, za jakých podmínek je možné vysvětlovat a hlavně předvídat chování na základě znalosti postojů, a dalších charakteristik aktérů a charakteristik situace“ [Šubrt, Balon, 2008: 172].

Mezi první, kteří se věnovali zkoumání postojů jako pojmu, který umožňuje objasňovat sociální jednání byli Thomas a Zaniecki ve 20. letech 20. století. Stali se tedy zakladateli tradice zkoumání spojitosti mezi postoji a chováním.

Teorie zdůvodněného jednání (ze které později vychází i teorie plánovaného jednání) patřila tedy mezi první operacionalizovatelné teorie, které se snažily kauzálně vysvětlit vztah mezi postoji a chováním – v 70. letech (Šubrt, Balon, 2008: 172).

Na rozdíl od jiných teorií, které se zabývaly také postoji (např. teorie učení, , teorie očekávané hodnoty, teorie kognitivní disonance a další) Fishbein a Ajzen přišli s vlastním modelem postojů, který kvalitně rozlišoval čtyři rozdílné pojmy – představy,

intence, chování a vlastní postoj (teorie zdůvodněného jednání). Předchozí teorie tyto pojmy totiž velice často směšovaly dohromady. V Ajzenově teorii plánovaného chování však přibyl do modelu ještě jeden pojem (proměnná) a to vnímaná kontrola nad chováním. Bez této nové proměnné totiž teorie zdůvodněného chování selhávala především tam, kde bylo jednání závislé na vnějších podmínkách (peníze, čas, schopnosti, ...) a ne pouze motivováno jednotlivcem jednat určitým způsobem. Jednající totiž tyto vnější podmínky vnímá a chápe, že možnost jednat plánovaným (zamýšleným) způsobem je pak určitým způsobem omezena. (Šubrt, Balon, 2008: 172, 173)

„Proměnná „vnímaná kontrola nad chováním“ zachycuje vnímání obtížnosti, s níž je možné kontrolovat výsledky určitého zamýšleného chování“ [Ajzen In Šubrt, Balon, 2008: 173].

Vzhledem k tomu, že teorie plánovaného jednání teď již nepopisuje pouze vnitřně motivované jednání (jelikož je ovlivňováno i vnějšími nemotivačními faktory), předmětem této teorie je již širší pojem a to tedy chování (namísto původního jednání). (Šubrt, Balon, 2008: 173, 174)

Obrázek č. 1: Kauzální modely teorie plánovaného chování:

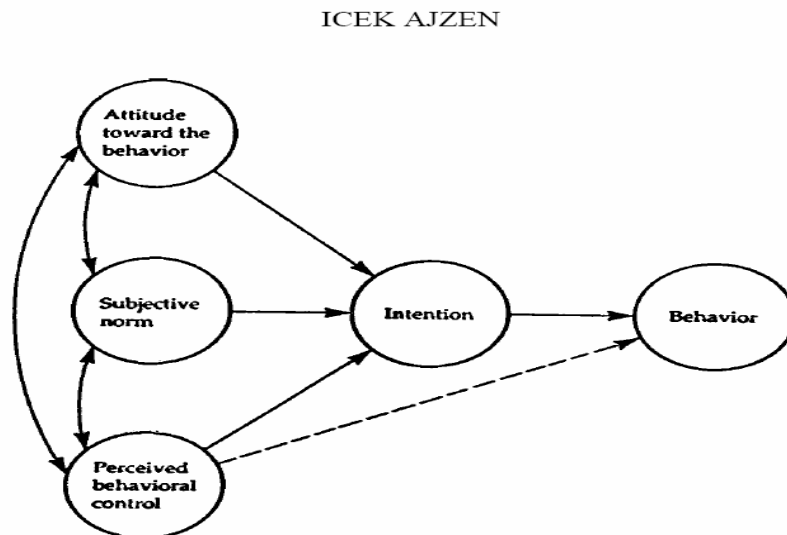
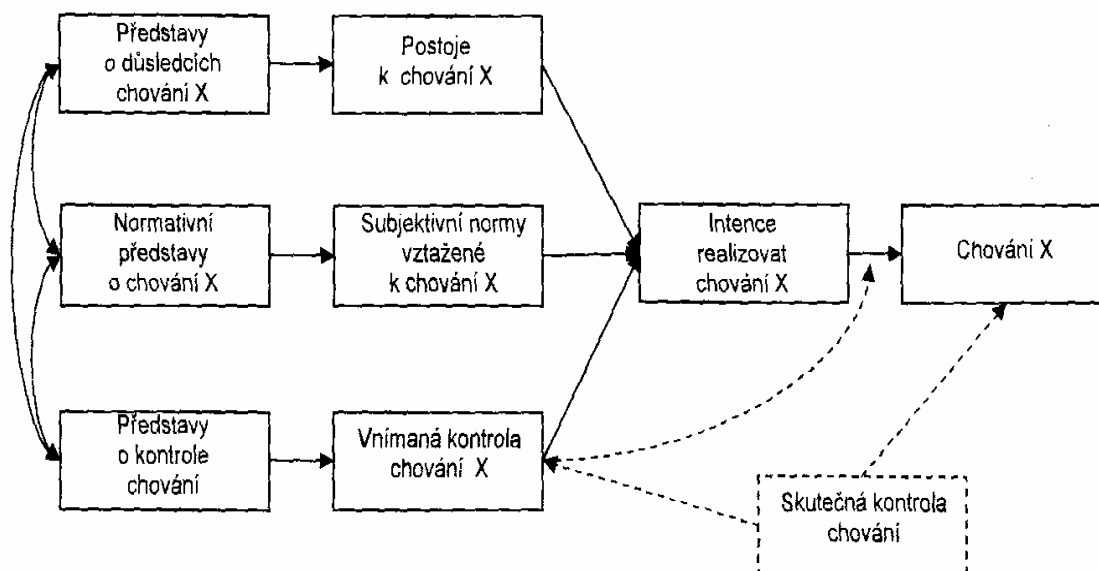

FIG. 1. Theory of planned behavior

Zdroj: Ajzen, I. Organizational Behavior And Human Decision Processes 50: The Theory of Planned Behavior, 179-211. 1991: 182.

Obrázek č. 2: Schéma kauzálního modelu teorie plánovaného chování:

Zdroj: Šubrt, J., Balon, J.; Teorie jednání. 2008: 174³.

“Tomuto kauzálnímu modelu můžeme rozumět tak, že intence realizovat určité chování je tím větší, čím kladnější jsou postoje k tomuto chování, čím kladnější jsou sociální normy spojené s tímto chováním a čím větší je vnímaná kontrola nad realizací daného chování“ [Šubrt, Balon, 2008: 174].

Skutečná kontrola chování (jako proměnná) vstupuje do tohoto modelu pouze prostřednictvím proměnné vnímaná kontrola chování. (Šubrt, Balon, 2008: 174)

Oba dva kauzální modely tedy graficky naznačují, jak se jednotlivé proměnné navzájem ovlivňují a jakou spolu mají souvislost. Pro bližší pochopení tedy v následující části vysvětlím jednotlivě tyto pojmy: představy, postoje, subjektivní normy, intence jednání, chování a vnímaná kontrola chování.

- **Představy**

Představy jsou založeny na informacích, které daný jedinec o určitém objektu má – jsou neutrální a nehodnotící. Představy, ať již postoje, normativní či kontrolní jsou ovlivněny mnoha faktory – od obecných až po proces učení a zkušenosti s výsledky chování v minulosti. (Šubrt, Balon, 2008: 175)

„Postoje, subjektivní normy a vnímaná kontrola nad chováním vznikají na základě představ (beliefs), které jednotliví aktéři mají o důsledcích chování, normativním hodnocení chování a obtížnosti kontrolovat chování“ [Šubrt, Balon, 2008: 175].

- **Postoje**

Na rozdíl od představ jsou afektivně zabarvené a mají hodnotící charakter, vznikají ale na základě představ. (Šubrt, Balon, 2008: 176)

„V představách jsou výsledkům chování přiřazeny určité charakteristiky. Tyto charakteristiky spojované s výsledky chování jsou ale již samy aktérem hodnoceny a v závislosti na tomto hodnocení se vytváří postoj k danému chování“ [Šubrt, Balon, 2008: 176].

- **Subjektivní normy**

„Subjektivní normy jsou kauzálně závislé na normativních představách (...). Obsahem normativních představ je percepce toho, jak by chování hodnotili významní druzí. Síla sociální normy je proporcionálně závislá na ochotě být konformní s názory významných druhých a na obsahu normativních představ“ [Šubrt, Balon, 2008: 176].

- **Intence jednání**

Tento pojem patří mezi klíčové v teorii plánovaného chování (a patřil i v teorii zdůvodněného jednání) - především proto, že intence jednání přímo ovlivňuje chování a bezprostředně reálnému chování předchází. (Šubrt, Balon, 2008: 177)

„Jako intence bývá označován záměr jedince jednat určitým způsobem. Intence je zvláštním případem představy, kdy předmětem představy je sám jednající subjekt a

³ Obrázek č. 2 upraven podle Ajzena 2005.

atributem zamýšlené jednání. (...) Znalost intence chování proto může být za určitých okolností (...), nejlepším způsobem, jak předikovat chování“ [Šubrt, Balon, 2008: 177].

- **Chování**

„Za chování je v teorii zdůvodněného jednání i teorii plánovaného chování považováno skutečné projevené chování, nikoliv vyjádření záměru jednat (intence chování), ani verbální popis minulého chování (verbální chování)“ [Šubrt, Balon, 2008: 177].

Zkoumat reálné chování je opravdu obtížné – lze se tedy zaměřit na zástupné chování, u kterého důvodně očekáváme, že bude správně indikovat chování, na které jsme se zaměřili a které hodláme zkoumat. (Šubrt, Balon, 2008: 177, 178)

„Takovým zástupním chováním může být např. verbální chování. Při jeho studiu nesledujeme skutečné chování, ale ptáme se, jestli se jedinec určitým způsobem chová, jak často apod. (...) Kontrola chování v kombinaci s intencí chování přímo ovlivňuje výsledné chování“ [Šubrt, Balon, 2008: 178].

- **Vnímaná kontrola chování**

Na vnímanou kontrolu chování má největší vliv představa o kontrole jednání, tedy představa: *„(...) kterou má subjekt o náročnosti daného jednání“ [Šubrt, J., Balon, J.; 2008, str. 178].*

Důležitou roli hraje tato proměnná ze dvou důvodů: *„Zaprvé, vnímaná kontrola jednání přímo ovlivňuje intenci jednat určitým způsobem (motivací) (...). Zadruhé, vnímaná kontrola může být za určitých podmínek dobrou aproximací skutečné kontroly, kterou má individuum nad chováním a to zejména tehdy, když má o situaci hodně informací, když se příliš nemění podmínky, za nichž se chování realizuje, a když se v situaci, v níž se chování realizuje, neobjevují nové prvky“ [Šubrt, Balon, 2008: 178].*

„Skutečná kontrola chování (...) je konceptualizována pouze nepřímým prostřednictvím vnímané kontroly jednání“ [Šubrt, Balon, 2008: 178].

Teorie plánovaného chování byla aplikována již v mnoha výzkumech, mimo jiné i pro výzkum sociálně patologického jednání - van Empelen a Van Zundert. (Šubrt, Balon, 2008: 179)

A jak jsem již zmínila, užívání drog (kam tedy patří i konzumace marihuany) spadá do kategorie sociálně patologického jednání. Model chování, kterému se věnuje teorie plánovaného jednání souvisí nejčastěji s řešením některého z následujících: „i) *k pochopení chování v nějaké konkrétní situaci, ii) k predikci intence na základě postojů k jednání, subjektivních norem a vnímané behaviorální kontroly a iii) k predikci chování na základě měření intence a vnímané behaviorální kontroly*“ [Šubrt, Balon, 2008: 180].

Co se týče operacionalizace dané teorie, „*dotčené chování je buď přímo pozorované, nebo o něm referují sami respondenti*“ [Šubrt, Balon, 2008: 180].

„*Chceme-li vysvětlit a předikovat konkrétní typy chování, musíme se zaměřit na postoje, sociální normy, a vnímanou kontrolu, které se vztahují přímo k tomuto typu chování. Celá řada výzkumů v různých oblastech, jako je užívání drog [McMillan a Conner 2003] (...) ukazuje, že korelace mezi specifickými postoji k chování a incidencí tohoto specifického chování je poměrně vysoká*“ [Šubrt, Balon, 2008: 181].

Z tohoto tedy vyplývá, že u určitých typů chování, mezi které by spadalo i mnou zvolené užívání marihuany existuje poměrně velká spojitost mezi tím, jaké postoje k tomuto chování respondenti zaujímají a tím, jak pak opravdu záměrně jednají. Což je pro můj výzkum velice přínosné.

Ve svém výzkumu se budu tedy respondentů dotazovat na jejich představy o nové úpravě trestního zákoníku, jejich postoje k ní a to, jak ji vnímají a samozřejmě na jejich chování (jako uživatelů marihuany).

1.3 Teorie racionální volby

Teorie racionální volby má s mým výzkum také spojitost a to především z následujícího důvodu. Jak uvádí jeden z teoretiků racionální volby, Gary Stanley Becker, americký ekonom a držitel Nobelovy ceny za ekonomii, který se však velmi zajímal i o potenciál lidského kapitálu – každý jedinec se svým chováním a jednáním snaží o maximalizaci zisku (ve smyslu ekonomickém, jako např. investice do vzdělání atd. ...).

Tuto teorii vztáhl G. S. Becker dokonce i na páčání trestné činnosti v tom smyslu, že daný jedinec zvažuje přínosy a benefity z páčání dané činnosti oproti trestům, které mu za to hrozí. Došel tedy k závěru, že pokud budeme chtít snížit míru kriminality a páčání trestné činnosti, je třeba zvýšit pravděpodobnost potrestání za danou činnost

nebo učinit tresty mnohem přísnějšími. Tento ekonomický pohled vnesl i do problematiky kriminality, což bylo do té doby něco zcela nového.⁴

Vzhledem k tomu, že moje práce se zaměřuje na užívání marihuany, což je nyní sice již posuzováno jako přestupek a ne již trestný čin (jak tomu bylo před novelou trestního zákoníku), stále se ale jedná o trestnou činnost a o nelegální jednání, kterého se tedy teorie racionální volby také jedná, jak je uvedeno v předchozím odstavci. Lze tedy předpokládat, že i respondenti mého výzkumu zvažují, jaký prospěch (popř. výhody) jim konzumace marihuany přináší na úkor možných trestů, které jim za tuto činnost hrozí. A stejně jako uvádí G. S. Becker, většina respondentů uvedla, že proto, že je v České republice kontrola konzumace a pěstování marihuany (pro vlastní potřebu) velice nízká, nemají důvod svoje (nelegální) jednání jakkoli omezovat. Je tedy jasné, že výše trestů a pravděpodobnost jejich uložení hraje u snížení trestné činnosti opravdu velkou roli, jak ostatně G. S. Becker uvádí. Tomu se budu ale samozřejmě podrobně věnovat v analytické části práce.

1.4 Prevalence užívání marihuany v České republice – indikátor tzv. normalizační teze

„Vývoj v užívání drog v ČR se zpožděním zrcadlil trendy změn v drogové kultuře 80. a 90. let 20. století v západní Evropě např. (Barton 2003). (...) Od poloviny 90. let nastoupily další nové trendy. (1) Polymorfni užívání drog (...) (2) Nárůst rekreačního užívání drog zprvu v subkulturách příznivců dance music (ecstasy), postupně v dalších sociálních skupinách mladých lidí (marihuana). Posledně uvedený trend podporuje tzv. normalizační tezi (Measham 1994; Parker 1998; Zábranský 2002, osobní komunikace), dle níž se užívání drog stává součástí života velké části populace mladých lidí a posouvá se z okrajových sociálních skupin do středního proudu“ [Radimecký 2006].

⁴ Zdroj: <http://www.econlib.org/library/Enc1/bios/Becker.html>.

S normalizační tezí rekreačního užívání drog přišel kolektiv autorů Howard Parker, Fiona Measham a Judith Aldridge ve práci *Illegal Leisure: Normalization of Adolescent Recreational Drug Use*.

Podstata této teze tkví v tom, že se některé drogy, zejména marihuana a tzv. taneční drogy, postupně stávají ve formě rekreačního užívání akceptovanou součástí života společnosti a nejsou již vnímány pouze jako součást života okrajových skupin. Rekreační konzumenti těchto drog již nejsou považováni většinou společností za morálně špatné a stojící na okraji společnosti - rekreační užívání těchto drog již totiž není záležitostí pouze menšinových skupin. To vede k tomu, že je většinová populace schopna toto užívání v rekreační míře začít akceptovat. Díky tomu, že se rekreační užívání dané drogy zařadí mezi tolerované součásti společnosti, dochází vlastně k jeho normalizaci. (Parker, Aldridge, Measham, 1998)

Termín normalizace je totiž definována jako „*vedení vzájemných vztahů do souladu s přijatými normami*“⁵.

V tomto případě jde tedy stále pouze o tezi a ne potvrzenou teorii, i tak je zajímavé ji zmínit, neboť vysoká míra užívání marihuany bývá často indikátorem právě této teze. Bude tedy nadále velmi zajímavé sledovat, jaký trend bude v užívání marihuany v následujících letech, kdy v České republice poprvé došlo k částečné dekriminální marihuany.

1.4 Zastánci liberální drogové politiky

Mezi nejčastější argumenty zastánců liberálního přístupu ke konopným drogám patří především nízká zdravotní a společenská rizika, která marihuana představuje. Toto tvrzení lze podložit faktem, že marihuana je jedinou OPL, u které nebylo zaznamenáno ani jedno úmrtí na základě předávkování. To ale rozhodně neplatí pro všechny návykové látky, které jsou mnohdy dokonce legální – alkohol nebo tabák.

Druhým argumentem jsou finance a to ze dvou důvodů. Zaprvé zisky z nelegálního prodeje marihuany na černém trhu dosahují každoročně obrovských

⁵ Zdroj: <http://www.slovník-cizích-slov.cz/?q=normalizace&typ=0>

částek, které, kdyby byl prodej marihuany legální, by se přesunuly převážně do státního rozpočtu.

Zadruhé však liberální přístup může peníze ze státního rozpočtu i ušetřit. Dojde k úbytku trestních stíhání a soudních řízení s drobnými pěstiteli či konzumenty marihuany, kteří již nebudou za tyto aktivity kriminalizováni a ubude tedy i výdajů, které se s těmito řízeními pojí.

Mezi nejznámější zastánce liberálního přístupu ke konopným drogám patří v České republice především Strana zelených, která již v minulosti opakovaně představovala návrhy na legalizaci marihuany.

Dalším známým stoupencem liberálního postoje ke konopným drogám je bývalý místopředseda vlády (a předseda US-DEU) Petr Mareš, který byl zcela pro odlišení uživatelů marihuany od ostatních uživatelů OPL a byl silným zastáncem dekriminace marihuany a dokonce i její legalizace. Záměrně zde uvádím pouze tyto představitele, neboť oni dva předložili konkrétní návrhy řešení této problematiky.

Česká republika se liberálnější cestou v přístupu ke konopným drogám vydala v lednu roku 2010. Změny nastaly v novém vymezení postavení marihuany oproti ostatním OPL, kde u marihuany došlo ke snížení trestní odpovědnosti. Stejně tak bylo u jednotlivých OPL konečně pevně stanoveno, co znamená „množství větší než malé“, které tedy nyní jasně definuje hranici mezi přestupkem a trestným činem. V České republice bylo „množství větší než malé“ pro marihuanu definováno jako 15 g sušiny a 5 rostlin. Nepřekročí-li tedy konzument množství 15 g sušiny marihuany či počet pěti rostlin, které bude přechovávat pro vlastní potřebu bude jeho chování posuzováno pouze jako přestupek.

Toto jsou tedy zásadní změny, které nová úprava trestního zákoníku přinesla a díky kterým se dá hovořit o tom, že v České republice proběhla částečná dekriminace marihuany. Pojem dekriminace obecně se dá charakterizovat následující definicí: „*částečné či úplné odstranění trestního postihu (např. u některé drogové komodity) při ponechání administrativních sankcí*“⁶. Další definice pak nabízí širší vysvětlení tohoto pojmu, tedy: „*Odstranění trestního postihu a kriminálních sankcí ve vztahu k takovým aktivitám, které sice zůstaly zákonem zakázány, ale jsou přístupné netrestnímu postihu (např. administrativním sankcím, jako je odejmutí*

⁶ Zdroj: http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/hledat?typ_hledani=prefix&cizi_slovo=dekriminace

řidičského průkazu či jiného oprávnění k činnosti, pokuta atd.) nebo je jejich provádění vázáno na předepsané a kontrolované podmínky.“⁷ Z tohoto tedy jasně vyplývá, že novým zákonem č. 40/2009 Sb. došlo opravdu k dekriminálizaci marihuany, neboť byly zmírněny trestní postihy za nakládání s touto drogou, ať již samozřejmě jen v některých paragrafech.

Tento nový trestní zákoník (zákon č. 40/2009 Sb.) by tedy měl nastolit liberálnější přístup ke konopným drogám, než jaký byl doposud uplatňován.

1.4 Zastánci represivní drogové politiky

U zastánců represivní drogové politiky panuje názor, že liberální postoj i k tzv. „měkkým“ drogám není vhodný, neboť vede ke zvýšení užívání této látky, ale zároveň v lidech utvrzuje pocit, že je užívání návykových látek vlastně poměrně běžné a normální. A právě v tomto vidí zastánci represivní politiky hlavní riziko. To dokládají i slova Dr. Franze Koopmana, který zastává funkci ředitele drogového rehabilitačního centra De Hoop v Dordechtu: „*Nejdříve jsme banalizovali užívání konopí. Nechali jsme naše děti při představě, že je naprosto v pořádku kouřit konopí, a odkud byl malý krůček k tomu, aby se pohnuli k názoru, že je také v pořádku užívat halucinogenní látky jako je extáze. Je to ta mentalita, která je za explozí v užívání těch syntetik, které jsme viděli v posledních třech letech, a (to) je vážné nebezpečí pro tuto zemi, stejně jako pro zbytek Evropy*“ [Koopman In Komorous, 2001: 2].

Mezi nejsilnější zastávce represivní drogové politiky v České republice patří i bývalý šéf české protidrogové centrály Jiří Komorou a to již velice dlouho. Již v roce 2003, kdy padl návrh Petra Mareše, tehdejšího místopředsedy vlády a místopředsedy Rady vlády pro koordinaci protidrogové politiky (RVKPP) o částečné dekriminálizaci či dokonce možné legalizaci marihuany se vyjádřil takto: „*Zásadně to odmítám nejenom jménem svým, ale i jménem všech těch bezejmenných lékařů, pedagogů, policistů a*

⁷ Zdroj: <http://www.drogy-info.cz/index.php/content/search?SearchText=dekriminálizace>

rodičů, kteří se snaží drogový problém alespoň nějak řešit. (...) Není to v žádném případě cesta, jak tento problém řešit, ale je to ústup tomuto problému.“ [Komorous 2003]. Z jeho vyjádření je tedy zcela jasné, že určitě patří mezi odpůrce nového trestního zákoníku, neboť přinesl částečnou dekriminizaci marihuany. Nesouhlasí totiž s rozlišováním drog na tzv. měkké a tvrdé – zastává názor, že drogy jsou obecně celospolečensky nebezpečné a že by nemělo docházet k uvolňování protidrogových zákonů ani v otázce konopných drog.

Mezi další silné zastánce represivní drogové politiky a tedy i odpůrce novely trestního zákoníku patří občanské sdružení Rodiče proti drogám, vedené Mgr. Evou Šimsovou. Toto sdružení se přiklání k tvrdé represii a naprosto nulové toleranci drog, kterou žádá i od státních institucí. (Šimsová 2002) Je tedy jasné, že s novelou trestního zákoníku také nesouhlasí, neboť nabízí jakékoli uvolnění drogové politiky, které je pro toto sdružení naprosto nepřijatelné.

Obecně velmi známým zastáncem represivní drogové politiky byl i bývalý poslanec KDU-ČSL Pavel Severa. Ten byl také jedním z těch, kteří se v roce 1999 zasadili o prosazení poměrně velmi tvrdé novely protidrogového zákona, který nerozlišoval tresty za držení drog konopných a těch ostatních. Argumentem pro novelu bylo především tvrzení, že má vést k snazšímu postihování dealerů tvrdých drog. Paradoxně však tato tvrdší novela trestního zákoníku měla za následek to, že byli velmi často stíháni i lidé, kteří si konopné drogy pěstovali a přechovávali pouze pro svou vlastní potřebu a s drogami neobchodovali ani je dále nedistribuovali, takže jejich postihování bylo z hlediska globální užitečnosti pro drogovou politiku poměrně mizivé. Naopak byli velmi často stíháni ve vyšší míře pouze drobní pěstitelé marihuany, kteří konopnou drogu využívali pouze pro svou vlastní potřebu a jejichž stíhání není tedy pro drogovou politiku České republiky příliš efektivní. To dokazuje i fakt, že tehdejší prezident Václav Havel uděloval ve většině případů výkonů trestů za pěstování či nedovolené přechovávání marihuany pro vlastní potřebu prezidentskou milost.

Částečná dekriminizace marihuany tedy rozhodně nemá vést k rozšíření základny uživatelů konopných drog či ke zvýšení spotřeby marihuany, čehož se odpůrci nového trestního zákoníku obávají nejvíce.

Naopak jejím cílem je zaměřit se primárně na organizované skupiny překupníků a velkopěstitelů marihuany, kteří představují reálné nebezpečí pro společnost a kteří v posledních letech zahlcují českou drogovou scénu ve velkém

množství a na něž je třeba v první řadě vynakládat pozornost a finanční zdroje, protože trestní stíhání drobných pěstitelů a těch, kteří si marihuanu přechovávají pouze pro vlastní potřebu není prioritou pro snížení nabídky těchto drog - tu představuje podchycení právě těchto organizovaných skupin překupníků drog a jejich pěstitelů.

1.6 Nová úprava trestního zákoníku:

V roce 2010 vydal Úřad vlády České republiky Výroční zprávu o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2009. Tato zpráva vznikla z pověření vlády České republiky jako výsledek spolupráce EMCDDA, Národním monitorovacího střediska pro drogy a drogové závislosti a sekretariátu Rady vlády pro koordinaci protidrogové politiky. Účelem této zprávy bylo zhodnotit drogovou politiku za rok 2009, tedy za poslední rok, kdy byla využívána Národní strategie protidrogové politiky pro období let 2005–2009 a především pak její akční plán pro roky 2007 až 2009.

Zároveň však výroční zpráva obsahuje i plán nové Národní strategie protidrogové politiky na období 2010 – 2018, která byla schválena vládou v květnu 2010 a jejímž účelem je vytvořit plán co nejefektivnější drogové politiky pro Českou republiku na následující osmileté období. Velmi důležitou součástí Národní strategie protidrogové politiky pro období let 2005 – 2009 bylo i vytvoření nového trestního zákoníku (zákona č. 40/2009 Sb.). Nový trestní zákoník nabyla účinnosti 1. 1. 2010.

Dále zde tedy uvádím citaci z Výroční zprávy o stavu ve věcech drog pro rok 2009, v níž jsou přehledně shrnuty nejvýznamnější změny na drogové scéně.

„Od 1. ledna 2010 nabyl účinnosti nový trestní zákoník, který obsahuje významné změny v oblasti nakládání s nelegálními drogami. Zejména se jedná o přechovávání drogy pro vlastní potřebu, kde dochází k odlišení drog podle jejich společenských a zdravotních rizik – nižší trestní sazbou než doposud bude trestáno přechovávání konopných drog v množství větším než malém, u ostatních drog platí vyšší trestní sazba. Významnou změnou je také nové ustanovení týkající se nedovoleného pěstování rostlin a hub obsahujících omamnou nebo psychotropní látku, jež bude postihováno mírnější trestní sazbou než výroba drog, a současně je pěstování malého množství rostlin nebo

hub pro vlastní potřebu nově přestupkem. Vláda ve dvou nařízeních stanovila větší než malá množství drog a větší než malá množství rostlin nebo hub obsahujících omamné a psychotropní látky. Jedná se o zásadní změnu, neboť dosud byla konkrétní množství upravena pouze interními předpisy policie a státního zastupitelství.

Nařízení vlády jsou obecně závaznými právními předpisy, kterými se při svém rozhodování řídí také soudy“ [Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2009, 2009: 1].

Změna nastala také v tom, na koho byly delegovány pravomoci k projednávání přestupků týkajících se přechovávání a pěstování OPL. „*Od r. 2009 projednávají přestupky přechovávání drog pro vlastní potřebu (a od r. 2010 také přestupky pěstování rostlin nebo hub obsahujících omamnou a psychotropní látku pro vlastní potřebu) obecní úřady obcí s rozšířenou působností, nikoliv již Policie ČR“ [Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2009, 2009: 3].*

Z těchto pasáží výroční zprávy tedy jasně vyplývá, že změny se týkaly nejen trestního zákoníku (především § 284 a § 285, které jsou stěžejní pro mou bakalářskou práci), ale též ostatních souvisejících předpisů, např. zákon č. 200/1999 Sb. o přestupcích).

V této části práce se tedy budu věnovat podrobněji změnám, které nový trestní zákoník účinný od 1. 1. 2010 přinesl v oblasti drog a v rámci této oblasti pak konkrétně u konopných drog. Pro přesnou interpretaci těchto změn níže uvádím úplné znění těchto paragrafů citovaných z nového trestního zákoníku.

Jak je zmíněno již v předcházející části, věnovat se budu pouze vybraným paragrafům trestního zákoníku, týkajícím se nedovoleného nakládání s OPL, které doznaly zásadních změny.

Jedná se o ustanovení § 284 a § 285, které spadají pod hlavu VII – „Trestné činy obecně nebezpečné“, díl 1 – „Trestné činy obecně ohrožující“ zákona č. 40/2009 Sb. ve znění pozdějších změn a doplňků.

§ 284

Přechovávání omamné a psychotropní látky a jedu

(1) Kdo neoprávněně pro vlastní potřebu přechovává v množství větším než malém omamnou látku konopí, pryskyřici z konopí nebo psychotropní látku obsahující jakýkoli tetrahydrokanabinol, izomer nebo jeho stereochemickou variantu (THC), bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.

(2) Kdo neoprávněně pro vlastní potřebu přechovává jinou omamnou nebo psychotropní látku než uvedenou v odstavci 1 nebo jed v množství větším než malém, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.

(3) Odnětím svobody na šest měsíců až pět let nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 ve větším rozsahu.

(4) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 ve značném rozsahu.

§ 285

Nedovolené pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku

(1) Kdo neoprávněně pro vlastní potřebu pěstuje v množství větším než malém rostlinu konopí, bude potrestán odnětím svobody až na šest měsíců, peněžitým trestem nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.

(2) Kdo neoprávněně pro vlastní potřebu pěstuje v množství větším než malém houbu nebo jinou rostlinu než uvedenou v odstavci 1 obsahující omamnou nebo psychotropní látku, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok, peněžitým trestem nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.

(3) Odnětím svobody až na tři léta nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 ve větším rozsahu.

(4) Odnětím svobody na šest měsíců až pět let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 ve značném rozsahu.

Zdroj: Zákon č. 40/2009 Sb.

Právě tato ustanovení trestního zákoníku doznala z paragrafů zabývajících se nakládáním s OPL nejzásadnějších změn. Jak bylo již zmíněno, jedná se především o přechovávání a pěstování „konopných drog“ pro vlastní potřebu.

Zde došlo k zásadnímu odlišení konopných drog od ostatních OPL – trestní sazba byla rozlišena podle společenských a zdravotních rizik jednotlivých OPL, resp. došlo ke snížení trestní sazby u konopných látek (u ostatních OPL zůstala stejná). Tím tedy došlo ke stanovení rozdílné nebezpečnosti konopných drog a ostatních OPL.

Konopným drogám byla přiznána nižší míra společenských i zdravotních rizik, díky čemuž byla zmírněna i trestní sazba za jejich nedovolené přechovávání a pěstování pro vlastní potřebu v množství větším než malém.

Nová úprava obsažená v trestním zákoníku tedy znamenala pro držitele a pěstitele marihuany pro vlastní potřebu v množství větším než malém k 1. 1. 2010 částečnou dekriminalizaci jejich aktivit.

Další zásadní změnou je i to, že pro účely trestního zákoníku bylo konečně konkrétně definováno, co se u jednotlivých OPL považuje za „množství větší než malé“. U rostlin konopí, jejíž účinnou látkou je tetrahydrokanabinol, bylo stanoveno „množství větší než malé“ jako počet přesahující 5 rostlin, u marihuany pak bylo toto množství stanoveno držením 15 gramů sušiny, jak uvádí výňatek z nařízení vlády.

Tabulka č. 2:

a) rostliny

- Rostliny konopí (Cannabis sp.)
(všechny druhy a odrůdy, které obsahují více než 0,3 % látek ze skupiny tetrahydrokanabinolů z celkové hmotnosti rostliny),
- Rostliny obsahující DMT,
- Rostliny obsahující 5-methoxy-DMT,
- Rostliny obsahující meskalin,
- Kokainovník pravý (Erythroxylum coca).

a) rostliny

Druh rostliny	Počet rostlin
	Množství větší než malé
Rostliny uvedené v bodě a) výše	více než 5

Zdroj: Nařízení vlády ze dne 13. 12. 2009; Výňatek z nařízení vlády ze dne, kterým se pro účely trestního zákoníku stanoví, co se považuje za jedy a jaké je množství větší než malé u omamných látek, psychotropních látek, přípravků je obsahujících a jedů. 2009.

Tabulka č. 2:

Typ látky/obecně vžitý název (účinná látka)	Množství větší než malé	Nejmenší množství účinné psychotropní látky, jež musí obsahovat látka, označená jako droga, aby bylo její zkoumané množství považováno za větší než malé
Pervitin (metamfetamin)	více než 2 g	0,6 g báze 0,72 g (hydrochlorid)
Heroin (diacetylmorfin)	více než 1,5 g	0,2 g báze 0,22 g (hydrochlorid)
Kokain (benzoylekgoninmetylester)	více než 1 g	0,54 g báze 0,6 g (hydrochlorid)
Subutex®, Suboxone®, další léky s obsahem buprenorfinu (buprenorfin)		52 mg báze 56 mg (hydrochlorid)
Metadon (metadon)		500 mg báze 560 mg (hydrochlorid)
Extáze (MDMA/MDA/MDEA)	více než 4 tablety/kapsle nebo více než 0,4 g práškovité či krystalické substance	0,34 g báze 0,40 g (hydrochlorid)
LSD (LSD-25, (+) Lysergid)	5 papírků, tablet, želatinových kapslí nebo „krystalů“ impregnované účinnou látkou	0,000134 g báze 0,000250 g (tartarát)
Marihuana (delta-9-THC)	více než 15 gramů sušiny	1,5 g delta-9-THC
Hašiš (delta-9-THC)	více než 5 gramů	1 g delta-9-THC
Lysohlávky a další houby obsahující psilocin a/nebo psilocybin (psilocin; psilocybin)	Více než 40 plodnic houby	0,05 g báze (psilocinu) nebo odpovídající množství psilocybinu (fosfátového esteru psilocinu)

Zdroj: Nařízení vlády ze dne 13. 12. 2009; Výňatek z nařízení vlády ze dne, kterým se pro účely trestního zákoníku stanoví, co se považuje za jedy a jaké je množství větší než malé u omamných látek, psychotropních látek, přípravků je obsahujících a jedů. 2009.

Zastánci represivní drogové politiky měli obavy převážně z toho, že bylo-li množství „větší než malé“ u marihuany stanoveno na 15 g sušiny a množství menší než 15 g bude tedy posuzováno pouze jako přestupek, u kterého hrozí nižší trestní postihy než u trestného činu, že právě tento faktor může motivovat spotřebitele k vyšší konzumaci či inspirovat neživitele k tomu, aby marihuanu vyzkoušeli.

Ze stejného důvodu znepokojovala zastávce represivní drogové politiky i další úprava, kterou nový zákoník přinesl a to již zmiňované snížení trestní odpovědnosti za přechovávání a pěstování marihuany pro vlastní potřebu v „množství větším než malém“.

Touto novou úpravou trestního zákoníku byla tedy konopným drogám přiznána nižší společenská rizika než ostatním OPL, což je pro oblast drogové politiky poměrně zásadní posun k liberálnějšímu postoji a zároveň cesta k částečné dekriminálníci rekreačních uživatelů a pěstitelů marihuany, kteří ji využívají pouze pro léčebné účinky a nepředstavují na celospolečenské úrovni velké riziko, které nadále a bohužel se vzrůstající tendencí představují organizované velkopěstírny a na ně napojené organizované skupiny, které se věnují obchodu s touto nelegální OPL v obrovském množství. To dokládá i citace z Výroční zprávy o stavu ve věcech drog pro rok 2009: *„Nejdostupnější drogou v ČR je marihuana. Konopí je v ČR často pěstováno v umělých podmínkách, kde dosahuje vyššího obsahu THC. Při 117 záchytech bylo zabaveno 33 427 rostlin konopí, což je nevyšší počet od r. 2006, roste počet odhalených velkopěstíren konopí (84 v r. 2009)“* [Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2009, 2009: 3].

2. VÝZKUMNÁ ČÁST

V této části práce popíšu zvolený metodologický přístup k výzkumu. Následně se budu věnovat metodě sběru dat a metodě jejich analýzy. V závěru se pak zaměřím na metody výběru respondentů a jejich základní charakteristice.

2.1 Metodologický přístup

Vzhledem k povaze zkoumaného jevu jsem se rozhodla zvolit některou z kvalitativních metod výzkumu. Kvalitativní výzkum jsem si vybrala proto, že: *„Metódy, ktoré používajú kvalitatívni výskumníci, dokazujú rozšírené presvedčenie, že môžu sprostredkovať "hlbšie" porozumenie spoločenským fenoménom, než by sa získalo z čisto kvantitatívnych dát“* [Silverman, 2005: 20].

Zároveň se téma mého výzkumu týká protiprávních aktivit a respondenti jsou tedy skrytou populací, která je kvantitativními metodami těžko dosažitelná.

Mou snahou je zjistit, jak vnímají úpravu nového trestního zákoníku, která přinesla zásadní změny v oblasti vymezení „konopných“ drog oproti ostatním OPL mladí dospělí, zda-li mají pocit, že nějakým způsobem ovlivnila jejich uživatelské chování nebo jak vnímají tuto novou úpravu dosavadní neuživatelé. Zda-li ti mají pocit, že ovlivnila jejich postoje a chování tím způsobem, že se marihuanu rozhodli začít užívat či ji alespoň vyzkoušet. Vzhledem k tomu, že se můj výzkum týká chování a života lidí, ale částečně i porozumění společenskému fenoménu užívání marihuany si myslím, že je kvalitativní přístup zvolen vhodně.

„Termínem kvalitatívni výzkum rozumíme jakýkoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace. Může to být výzkum týkající se života lidí, příběhů, chování, ale také chodu organizací, společenských hnutí nebo vzájemných vztahů“ [Strauss, Corbinova, 1999: 10].

Jak jsem tedy již zmínila, budu zjišťovat, jak vnímají a chápou novou úpravu trestního zákoníku mladí dospělí – jak podle nich ovlivnila jejich uživatelské chování jako konzumentů marihuany. Budu zjišťovat, jak mladí lidé obecně (uživatelé i neuživatelé) chápou tyto změny v oblasti OPL, které se týkaly marihuany a jak si tuto novou úpravu trestního zákoníku vykládají. Především mi jde o jejich osobní názor na

nastalé změny, jak je oni vnímají a primárně také o to, jestli mají pocit, že měly tyto změny vliv na zvýšení spotřeby marihuany mezi mladými lidmi. Vzhledem k tomu, že chci vyzkoumat případné změny v chování, postojích a vnímání respondentů je třeba zvolit metodu, která tazateli umožní nahlédnout na zkoumaný jev do hloubky považují volbu kvalitativní metody za správnou. Zároveň svůj výzkum zaměřuji ne jev, který už byl v minulosti zkoumán (a to tedy užívání marihuany), ale já se zaměřuji na vnímání tohoto jevu právě pro změnách, které s sebou přinesla nová úprava zákona týkající se OPL. A právě proto považuji volbu kvalitativního výzkumu za správnou. „*Mohou být také použity k získání nových a neotřelých názorů na jevy, o nichž už něco víme. V neposlední řadě mohou kvalitativní metody pomoci získat o jevu detailní informace, které se kvantitativními metodami obtížně podchycují. Kvalitativní výzkum dělají badatelé v sociálních a psychologických vědách, stejně jako praktičtí pracovníci v oborech, které se zabývají lidským chováním a fungováním*“ [Strauss, Corbinova, 1999: 11, 12].

2.2 Metoda sběru dat a metoda jejich analýzy

Jako vhodnou metodu pro získání potřebných kvalitativních dat pro můj výzkum jsme si zvolila polostrukturované rozhovory. „*Nejobvyklejšími zdroji jsou zde rozhovory a pozorování*“ [Strauss, Corbinova, 1999: 12]. Pro tuto metodu jsem se rozhodla proto, že mi nejlépe umožnila získat data, která jsou relevantní pro můj výzkum, tedy zachytit subjektivní názory, postoje a případné změny v chování jednotlivých respondentů (viz. předcházející odstavec).

Jako typ kvalitativního výzkumu jsem si zvolila analýzu rozhovorů. „*Některé z různých typů kvalitativních výzkumů jsou (...) a analýza rozhovorů*“ [Strauss, Corbinova, 1999: 11, 12]. Právě analýzu polostrukturovaných rozhovorů jsem si zvolila proto, že mi umožní dotazovat se respondentů na danou problematiku opravdu do hloubky, jelikož umožňuje klást respondentovi i dodatečné a doplňující otázky na základě míry jeho znalostí o daném tématu a tím tedy i potenciálně zvyšuje možnost tazatele získat větší množství relevantních údajů.

Zároveň však pro polostrukturovaný rozhovor platí, že má předem připravenou strukturu v podobě jednotlivých rámcových témat, na které se chce tazatel během rozhovoru zeptat a která slouží k tomu, aby se všichni respondenti alespoň rámcově vyjádřili ke všem tématům výzkumu. To je důležité proto, aby vznikla porovnatelná data od jednotlivých respondentů, která, i když se budou lišit svým rozsahem, obsahem budou odpovídat a budou poskytovat názory a vyjádření ke stejným tématům, i když možná v rozdílném rozsahu.

Metody výběru respondentů jsem si zvolila následující:

- Záměrný výběr: Tento způsob jsem si zvolila pro většinu respondentů – šlo tedy o respondenty, které jsem osobně znala a věděla jsem o nich, že splňují moje kritéria výběru, tedy, že spadají do kategorie mladých dospělých a zároveň do kategorie uživatelů marihuany.
- Metoda „sněhové koule“: Tato metoda spočívá v tom, že respondent, který vyhovoval mému výběru a podmínkám mi poskytl kontakt na další osoby, které znal o kterých věděl, že budou tyto moje podmínky splňovat také. Tuto metodu jsem použila ale pouze 2 respondenty v mém výzkumu.

Rozhovory s respondenty neproběhly zcela klasickým způsobem osobního rozhovoru, ale proběhly pomocí internetové služby chat. Tuto netradiční metodu jsem si vybrala záměrně z jednoho velice důležitého důvodu – kontaktovaní respondenti totiž nesouhlasili s tím, aby byla z rozhovoru s nimi pořízena jakákoli zvuková nahrávka z důvodu možné identifikace pomocí hlasu. Vzhledem k povaze zkoumaného jevu jsem jejich obavy chápala a s touto jejich podmínkou souhlasila. Musela jsem tedy najít vhodnou alternativu k osobním rozhovorům, která by mi poskytla možnost zaznamenávat si respondentovi odpovědi a zároveň byla natolik interaktivní, abych mohla respondentům klást i dodatečné otázky právě na základě míry jejich zainteresovanosti do dané problematiky. Po dlouhém zvažování možných alternativ jsem tedy (i se svým konzultantem) došla k závěru, že by se dala použít metoda rozhovorů pomocí internetové služby chat.

Tato alternativní metoda mi přišla vhodná ze dvou důvodů. Zaprvé, její průběh je poměrně podobný telefonnímu rozhovoru, který se běžně používá pro výzkumné účely (tazatel při něm také není v přímém osobním kontaktu s respondentem, nicméně je rozhovor stále velmi interaktivní). Zadruhé jsem pak našla studii Fakulty sociálních

studii Masarykovy univerzity v Brně⁸, která se zabývala komunikací uživatelů internetu mezi dětmi a dospívajícími ve věku 12 – 20 let, tedy ve skupině poměrně velmi blízké věku mých respondentů, ze které vyplynuly velice zajímavé údaje.

Z výzkumu, jehož se zúčastnilo 681 respondentů vyplynulo, že dospívající *„často preferuje virtuální komunikaci před reálnou, ve virtuálním světě se dle vlastního názoru lépe vyjadřuje, nebojí se komunikovat s autoritami a lépe se mu vyjadřují své emoce (...). Faktor by bylo možné nazvat faktorem „odkládání strachu“, faktorem disinhibice. Naznačen je vztah mezi preferováním a odmítnutím názoru, že by internetová komunikace byla povrchnější“* [Vybíral, Šmahel 2003]. Tento faktor je pro můj výzkum velice zajímavý, neboť se sama dotazuji na jednání respondentů, které je v rozporu se zákonem a mohli by mít tedy obdobné obavy odpovídat na otázky týkající se tohoto tématu. Někteří respondenti také uváděli, že komunikovat po internetu jim umožňuje lépe si promýšlet své odpovědi, neboť mají na vyjádření více času. *„Tuto skutečnost interpretujeme tak, že u typu komunikování na internetu (...) je častější přemýšlení nad obsahem komunikace, dospívající zde častěji využívá výhodu toho, že si svoji odpověď může rozmyslet; toto je jeden z důvodů, proč se některým dospívajícím může virtuálně komunikovat lépe než v realitě“* [Vybíral, Šmahel 2003].

Vzhledem k tomu, že kontaktovaní respondenti neměli s rozhovorem pomocí internetové služby chat žádný problém, je zajímavé i toto zjištění z již zmiňovaného výzkumu. *„Osobě preferující virtuální komunikaci vyhovuje neosobnost on-line komunikace, lépe se jí zde vyjadřují emoce a nebojí se zde komunikovat s autoritami“* [Vybíral, Šmahel 2003]. Celkově tedy z výzkumu vyplynulo, že *„v součtu 59,6% dospívajících souhlasí, že vyjadřovat se na internetu je pro ně snazší než v běžném rozhovoru a v součtu 55,8% adolescentů souhlasí, že si na internetu rozmýšlí déle své odpovědi než v běžném rozhovoru“* [Vybíral, Šmahel 2003].

Na základě dat, které mi sesbírané rozhovory přinesly a na základě zjištění, který přinesl výzkum Masarykovy Univerzity v Brně založený na vzorku téměř sedmi set dospívajících si dovoluji tvrdit, že mi mnou zvolená metoda umožnila získat obdobné

⁸ Vybíral, Z., Šmahel D., Komunikace uživatelů internetu: Co výzkumy zjistily a jaké výzkumy potřebujeme? Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, Brno. 2003. Dostupné z <
[33](http://scholar.googleusercontent.com/scholar?q=cache:KOpalHyhN7UJ:scholar.google.com/+vyb%C3%ADral,+%C5%A1mahel+2003+Komunikace+u%C5%BEivatel%C5%AF+internetu:+Co+v%C3%BDzkumy+zjistily+a+jak%C3%BD+v%C3%BDzkum+pot%C5%99ebujeme%3F&hl=cs&as_sdt=0,5>.”</p></div><div data-bbox=)

poznatky, které by se mi podařilo získat pomocí osobních rozhovorů a následné analýze zvukové nahrávky.

Data, která jsem získala touto metodou rozhovoru pomocí služby chat mi totiž přinesla velké množství informací i z oblastí, o kterých se domnívám, že by respondenti měli mnohem větší problém mluvit osobně a s vědomím, že je jejich výpověď nahrávána. Z dat, která jsem pořídila mi přišlo, že pocit absolutní anonymity respondentů (neboť pro komunikaci byl zřízen zcela anonymní účet, ke kterému byly respondentům poskytnuty přihlašovací údaje) jim umožnil se daleko lépe a otevřeněji vyjadřovat k tématům, o kterých by se osobně pravděpodobně tak detailně vyjadřovat nechtěli (jejich uživatelské chování, míra spotřeby či místa a způsoby užívání marihuany). Na zvolené metodě bych tedy ani zpětně nic neměnila, neboť mám pocit, že mi přinesla opravdu zajímavé a hodně otevřené výpovědi respondentů.

Jak jsem tedy již zmínila, šlo o polostrukturované rozhovory. Vzhledem k tomu, že podstata polostrukturovaných rozhovorů tkví v tom, že má tazatel předem připravené pouze tématické okruhy, na které se chce během rozhovoru zeptat a konkrétní otázky klade respondentům podle míry jejich znalostí a zainteresovanosti v dané problematice, chat mi byl schopen poskytnout vhodné podmínky i informace, neboť umožňuje interaktivní komunikaci. S respondenty jsem tedy komunikovala přes internet, byla jsem s nimi ovšem v přímém spojení a rozhovor tedy proběhl velice interaktivně, jako tomu bývá u osobního rozhovoru.

2.3 Metoda výběru respondentů a jejich charakteristika

Jako respondenty mého výzkumu jsem si zvolila ženy a muže ve věku 18 – 34 let. Pro tuto kategorii jsem vycházela ze zúžené kategorie mladých dospělých, kterou EMCDDA definovalo věkem 15 – 34 let. Tuto kategorii jsem si zvolila proto, že v České republice je v tomto věkovém rozmezí nejvyšší prevalence užívání marihuany, jak uvádí EMCDDA pro několik posledních let.

Statistiky EMCDDA z roku 2010 pro Českou republiku zní následovně: ve věku 15 – 34 let byla celoživotní prevalence užívání marihuany 53,3 %, tedy nejvyšší ze všech evropských zemí, které se podílely na výzkumech prevalence užívání konopí. Ve věkové kategorii 15 – 24 let pak byla celoživotní prevalence užívání marihuany

odhadnuta na 58,6 %. S těmito výsledky jsme celoevropsky na prvním místě v prevalenci užívání marihuany v tomto věkovém rozpětí. Pro zajímavost evropský průměr pro věkovou kategorii 15 – 34 byl stanoven odhadnut z výzkumu učiněných během let 2001 – 2008/9 a činí 31,6 %, pro rozmezí 15 – 24 let byla pak prevalence odhadnuta na 30,9% výzkumu účastníci. Tyto dvě věkové kategorie prokazují v evropském i českém průzkumu nejvyšší prevalenci užívání, proto jsem se je rozhodla sloučit a zúžit na počáteční hranici 18-ti let, ne patnácti. (EMCDDA ČR, 2010: 43)

Hranici osmnácti let jsem si stanovila proto, že představuje hranici dospělosti a po překročení této věkové hranice jsou dané osoby již z právního hlediska posuzovány jako dospělé a hrozí jim vyšší trestní sazby než mladistvým a proto si myslím, že si riziko trestní odpovědnosti uvědomují lépe, což je pro můj výzkum velice důležité. Proto jsem si tuto věkovou kategorii zúžila na 18-34 let.

Rozhovory jsem uskutečnila s osmnácti respondenty. Tento počet považuji pro můj výzkum za dostatečný z následujících důvodů. Zaprvé proto, že se jedná z velké části o skrytou populaci, tedy uživatele marihuany a nelze tedy použít reprezentativní výběr ani oporu výběru. Druhým důvodem je i to, že se jedná o kvalitativní výzkum, kde jde primárně o subjektivní výpovědi respondentů zkoumané skupiny a jde především o hloubku získaných informací a ne o kvantitu vzorku, která je důležitá především pro kvantitativní výzkum. Třetím důvodem pak je i to, že jsem ve svém výzkumu dosáhla podle mne teoretické nasycenosti vzorku a to tedy toho, že mi již zkoumání dalších respondentů nepřinášelo žádné nové, stěžejní a dosud nezjištěné informace. „(...) pokračujeme s pořizováním vzorků tak dlouho, dokud není dosaženo teoretické nasycenosti každé kategorie (...). To znamená: (1) dokud se nezdá, že již se neukazují žádné nové nebo významné údaje vztahující se ke kategorii (...)“ [Strauss, Corbinova, 1999: 140].

Vzorek tvořilo dvanáct uživatelů marihuany a šest neuživatelů. Záměrně převažoval počet uživatelů, neboť u nich jsem očekávala, že budou změny v novém trestním zákoníku vnímat výrazněji, než neuživatelé, neboť se jich přímo dotýkají. Devět z respondentů z řad uživatelů se zařadilo mezi pravidelné konzumenty, tři se zařadili mezi uživatele experimentální. Podrobněji se této dělbě budu věnovat ještě v analytické části práce.

3. ANALYTICKÁ ČÁST

V této části práce budu analyzovat průběh samotného výzkumu. V první fázi popíšu rozdělení respondentů do skupin uživatelů a neuživatelů marihuany. V následující části popíšu základní strukturu rozhovorů. Největší prostor této části pak věnuji samotné analýze rozhovorů a zjištění, která z této analýzy vyplynula. Tyto závěry pak podrobně shrnu až v závěru práce.

3.1 Rozdělení respondentů

Celkově bylo dotazováno 18 respondentů. Jejich bližší specifikace byla již zmíněná v předchozí části, pro připomenutí ale dodávám, že dvě třetiny tvořili uživatelé marihuany a třetinu neuživatelů.

Hned v úvodu rozhovoru bylo tedy třeba respondenty rozdělit na uživatele a neuživatele marihuany. Vytvořila jsem si tedy následující rozdělení do několika skupin respondentů.

Ke specifikaci uživatelů marihuany jsem použila typologii Jana Ervy, který došel k závěru: „ (...) že pro typologii pravidelných uživatelů podle míry kontroly jsou klíčové dimenze délky a frekvence užívání. Hranici mezi „**lehkým**“ (max. 3x týdně) a „**těžkým**“ (4x týdně a více) a mezi **krátkodobým** (do 3 let) a **dlouhodobým** (déle než 3 roky) užíváním určuje tak, aby podle jeho soudu výrazně rozlišovala vzorce užívání a míru kontroly“ [Erva 2010].

Rozhodla jsem si tedy stanovit následující kategorie:

- Uživatel pravidelný lehký (UPL) – uživatel, který konzumuje marihuanu třikrát a méně do týdne (2 respondenti),
- Uživatel pravidelný těžký (UPT) – uživatel, který konzumuje marihuanu min. čtyřikrát týdně (8 respondentů),
- Příležitostný/experimentální uživatel (EU) – osoby, které konzumují marihuanu maximálně jednou měsíčně, minimálně však alespoň jednou za rok (2 respondenti),
- Neuživatel (N) – osoby, které marihuanu užívali dříve, ale nyní již ne (alespoň za poslední 3 roky) nebo osoby, které ji v minulosti zkusily, ale nikdy ji

neužívali pravidelně ani příležitostně, popř. osoba, která marihuanu nezkusila ani jednou za život (6 respondentů).

Bližší dělbu na krátkodobé a dlouhodobé uživatele zde nebudu specifikovat, neboť jsem analýzou rozhovorů zjistila, že všichni respondenti z řad uživatelů marihuany, ať již pravidelní či pouze příležitostní se zařadili do kategorie dlouhodobých uživatelů, tedy těch, kteří marihuanu konzumují déle než tři roky.

3.2 Struktura rozhovorů

V úvodu rozhovoru byli respondenti samozřejmě upozorněni na to, za jakými účely rozhovor vzniká, čeho se týká, jak budou data z něj využita a že je samozřejmě zcela anonymní. Po jejich souhlasu byl rozhovor započat.

V první fázi rozhovoru byly respondentům kladeny otázky na jejich rozřazení mezi uživatele a neuživatele marihuany. Uživatelé byli dále požádáni, aby se zařadili mezi lehké a těžké a stejně tak, aby se charakterizovali jako krátkodobí nebo dlouhodobí uživatelé.

Druhý okruh rozhovoru se pak týkal jejich chování primárně spojeného s užíváním marihuany. Uživatelé byli dotazováni na jejich vzorce spotřeby a uživatelského chování, neuživatelé se pak k této otázce vyjadřovali pouze teoreticky a snažili se zamyslet nad důvody, které podle nich vedou k užívání marihuany. Respondenti byli dotazováni ohledně jejich chování a intencí jednání (tedy záměrů jednat určitým způsobem).

Třetí a nejzásadnější okruh se týkal již samotné nové úpravy trestního zákoníku, a změn, které se týkaly konopných drog. Respondenti byli zprvu tázáni na to, zda-li vůbec slyšeli o tom, že vešel v účinnost nový trestní zákoník, který přinesl změny v oblasti konopných drog. Následně byli dotazováni, jak tyto úpravy chápou, jak si je vykládají a zda je jakýmkoliv způsobem ovlivnily.

Další okruh pak byl zaměřen na to, zdali nový zákoník ovlivnil jejich postoje a chování jako spotřebitele marihuany. Stejně tak byli na postoje k daným změnám dotazováni i neuživatelé. Konzumenti byli tedy tázáni, zda-li oni osobně vnímají, že je nastalé změny nějakým způsobem ovlivnily, zda došlo k posunu v jejich

uživatelském chování, vnímání a postojích. Jestli nějak změnili vzorce užívání či spotřeby. Neuživatelé se měli nad touto otázkou zamyslet teoreticky, zároveň však byli tázáni na to, zda z osobní znají někoho ve svém okolí, kdo změnil své uživatelské chování právě na základě tohoto nového trestního zákoníku.

V poslední části jsem zjišťovala subjektivní názory respondentů na to, jak je podle nich náročné provozovat dané chování (i po nastalých změnách) v České republice – dalo by se tedy říct, že byli dotazováni na vnímanou kontrolu chování.

Závěrem jsem se jich tázala na to, jak si představují, že by tato nová úprava zákona týkající se OPL mohla změnit spotřebu marihuany a jestli mají pocit, že by tato novela mohla vést k nárůstu spotřeby marihuany mezi mladými lidmi, neboť došlo ke zmírnění trestních postihů za provozování této činnosti (tedy užívání či pěstování marihuany pro vlastní potřebu).

3.3 Analýza rozhovorů

Na počátku výzkumu očekávala, že budou uživatelé marihuany více informováni než ostatní.

Již první okruh otázek rozhovoru naznačil, že téměř všichni respondenti měli o dané problematice velmi podobné představy, neboť ty jsou založeny na informacích, které daný jedinec a objektu zkoumání má a z mého výzkumu vyplynulo, že ať uživatelé nebo neuživatelé vykazují stejnou míru informací, respektive spíše ne příliš hluboké znalosti o této problematice. Nedalo by se tedy rozhodně říci, že uživatelé byli lépe informováni než neuživatelé.

Povědomí o tom, že tato nová úprava trestního zákoníku vešla v účinnost a jaké změny přinesla v oblasti konopných drog bylo velmi slabé i mezi pravidelnými uživateli, což je poměrně zajímavé zjištění, neboť se dalo předpokládat, že pravidelní uživatelé se budou o tuto oblast zajímat více než ostatní. Překvapivě však nic takového z rozhovorů nevyplývalo, což dokazuje i to, že jejich představy byly velice podobné s představami dosavadních neuživatelů.

Pro ilustraci tedy příkládám několik nejvýstižnějších citací.

(Pro autentičtější vyznění názorů z výpovědí respondentů jsem ponechala citace v takové úpravě, v jaké je respondenti sami napsali. Ponechala jsem tedy v citacích nespisovná slova, gramatické chyby i chybějící diakritiku.)

- (N)

„Moc o tom nevím, ale nebylo to něco v tom smyslu - snížení trestů u držitelů marihuany... Snad se může teď pěstovat a držet větší množství... a jestli jsou povoleny nějaké hladiny v krvi tak to nevím...moc o tom nevím.“

- (UPL)

„Neznám ji úplně dopodrobna, ale mám pocit, že se v ní mluví o dekriminizaci užívání konopí pro vlastní potřebu. Řekl bych, že se určily určité limity co se týče množství květin, které mohou být jednotlivcem vypěstovány. Zároveň mám pocit, že je novela nedokonalá, nedotažená do konce a jsou v ní paradoxy.“

- (EU)

„Ano slyšel, ale nepamatuju si přesně jaká byla. Člověk může pěstovat nějaké určité množství kytěk, a upřesnění definice co je větší než málo množství trávy? No že policajti můžou dávat jen pokuty když tě uviděj ji konzumovat ale to už fakt tahám z nohy.... mam strašně blbou paměť.“

- (N)

„fakt nevím, myslím že jde o změnu trestnosti držení marihuany, že je to teď mírnější a snad si i člověk může pro vlastní potřebu pěstovat, ale to už nevím, jestli je fakt pravda...“

- (UPT)

„něco sem možná slyšel ale nevím. nevím čeho se to týkalo. jestli povoleného množství u sebe.“

Je tedy vidět, že povědomí o tomto novém trestním zákoníku a změnách, které přinesl, nebylo příliš vysoké, neboť tyto citace patřily ještě k těm informovanějším a pouze dva respondenti věděli téměř přesně, čeho se změny týkaly konkrétně.

Velmi často však respondenti neměli téměř ani tušení, že k nějakým změnám, které se týkaly konopných drog vůbec došlo. Zajímavé je, že mezi tyto respondenty patřili i někteří pravidelní těžcí dlouhodobí uživatelé, což se také nepředpokládalo. Jejich odpovědi na otázku, zdali slyšeli něco o novém trestním zákoníku a změnách, které přinesl u konopných drog, byly následující:

- (UPT)

„ne raději již nečtu politickou rubriku. asi ne ale možná si hlava vyhulená vzpomene asi nevím.co nás teda čeká?“

- (UPT)

„nevím. Ne“

Již ze všech uvedených citací je patrné, že nová úprava trestního zákoníku, která mimo jiné upravovala i paragrafy týkající se konopných drog nebyla příliš rozšířena v povědomí mladých lidí ani v případech, kdy se jednalo o pravidelné uživatele.

Toto zjištění samotné tedy dává předpokládat, že novela nemohla příliš ovlivnit postoje uživatelů a jejich spotřebitelské chování, neboť ji někteří ani nezaregistrovali.

Nicméně i v případech, kdy pravidelní uživatelé nevěděli o nových úpravách v oblasti konopných drog, které vešly v účinnost vůbec nic, jsem v rozhovorech samozřejmě pokračovala a snažila se zjistit alespoň jejich názory na to, jak tyto změny mohly ovlivnit chování uživatelů marihuany, jak je chápou a jak si je vykládají (sdělila jsem jim totiž znění úprav, které v zákoně nastaly).

Respondenti, kteří měli o těchto úpravách trestního zákoníku alespoň částečné znalosti byli dotazováni na to, jak je chápou a zda-li pocítili, že se na základě těchto úprav jakkoli změnilo jejich uživatelské chování. U respondentů, kteří uvedli, že si marihuanu pěstovali nebo pěstují jsem se pak dotazovala i na případné subjektivní změny chování v této oblasti.

Předpoklad, který jsem si udělala z analýzy prvních částí rozhovorů, tedy, že k velkým změnám v postojích a uživatelském chování na základě nového trestního zákoníku nemohlo dojít, neboť více než polovina respondentů neměla o této nové úpravě téměř žádné nebo žádné znalosti, se potvrdil.

Stejně byli dotazováni i neuživatelé marihuany, tedy odpovídali na to, jaký si myslí, že mohly mít tyto změny vliv na uživatelské chování konzumentů marihuany a na změnu jejich postojů. Skupina neuživatelů byla však především dotazována na to, zdali došlo k nějakým změnám v jejich postojích ke konzumaci marihuany, resp., jestli nezačali právě na základě tohoto nového trestního zákoníku uvažovat o tom, že by marihuanu zkusili a začali ji popř. užívat. Ani zde jsem tedy nečekala žádné velké změny a posuny v jejich názorech (po analýze úvodních částí rozhovorů s uživateli), což se také potvrdilo. Pro ilustraci opět přikládám několik citací.

- (N)

„pokud někdy budu chtít marihuany zkusit, tak myslím, že to s touto novelou nebude souviset :)“

- (N)

„rozhodně ne, nezačnu ji ani užívat ani pěstovat, kdybych to chtěla dělat jsem to už dávno před tím... naopak myslím, že dost lidí na tom lákalo právě to "zakázané"... mě to určitě neovlivnilo :)“

- (N)

„Tak tady je odpověď jednoznačná: NEMOHLA :)“

Stejně otázky na to, zda-li nastaly u respondentů nějaké změny týkající se pěstitelského chování byly položeny těm respondentům, kteří uvedli, že si marihuanu buď pěstují nebo pěstovali. Byli dotazováni, zda-li tato nová úprava trestního zákoníku nějakým způsobem ovlivnila jejich pěstitelské chování a jak to tedy popř. pociťují. Odpovědi však byly významově totožné:

- (EU)

Co se pěstování týče - kdybych měla dobrou důvod (za účelem výroby léčebných pomůcek, což pro mě odvary a masti prokazatelně jsou), pěstovala bych i před novelou. Teď třeba můžu pěstovat v podstatě to své malinkaté množství legálně, ale nebudu, protože na to teď nemám čas...“

- (UPT)

„já o tom přemýšlím pravidelně i bez novely, u mě to určitě nerozhoduje.“

- (UPT)

„ten kdo chtěl pěstovat, pěstoval i předtím“

- (EU)

„My jsme to všichni začali pěstovat už tak před 4-5lety. Teda tehdy, kdy to ještě bylo trestný.“

Změny v této nové úpravě trestního zákoníku tedy očividně respondenti sami nepovažují za něco, co by ovlivnilo uživatelské chování mladých dospělých, ani jejich postoje, ani jejich jednání. To stejné by se dalo říci i u neuživatelů a jejich názorů a postojů ke konzumaci marihuany. (To stejné platí i pro pěstitele marihuany.).

Díky analýze odpovědí respondentů zejména na otázky týkající se jejich chování a především záměrů jednat určitým způsobem jsem narazila na velice zajímavé zjištění. Když jsem se respondentů ptala, proč si tedy myslí, že tyto změny příliš neovlivnily uživatelské chování konzumentů marihuany (jak vyplynulo z jejich předešlých odpovědí), většina respondentů uváděla tyto významově obdobné názory:

- (UPT)

„nemyslím si podle mě, zákony obyčejné konzumenty neovlivňují.“

- (UPT)

„MÉ CHOVÁNÍ SE NAPROSTO V NIČEM NEZMĚNILO a pravděpodobně se nezmění ani v případě dalšího snižování/zvyšování sankcí za porušení tohoto paragrafu TZ.“

- (N)

„Myslím, že neakceptují zákony natolik aby omezili svou potřebu...Bud jim hrozí menší nebo větší průser...který si oni stejně nepřipouštějí...“

- (UPT)

„domnívám se, že kdo chtěl pěstovat či držet drogy ve větším množství, než je povolené, dělal to již před novelou a bude to dělat i nadále, lidé se málo bojí sankcí, protože jsou pro ně hodně vzdálené, nepředstavitelné, že by se zrovna oni dostali do hledáčku policie, když u nás v ČR "hulí" hodně lidí.“

- (UPL)

„Ti, co chtěli konzumovat či pěstovat marihuanu to dělali už předtím. Ať byl postih jakýkoliv“.

- (UPT)

„V ČR je kontrola marihuany „pro vlastní potřebu“ strašně malá. Myslím si, že konzumenti vědí, že je velice malá pravděpodobnost, že budou „chyceni“ či za to mít nějaké problémy, protože v ČR mi opravdu, oproti jiným státům, přijde kontrola v tomto ohledu strašně nízká. A i když je, i sankce jsou nízké. Proto se toho lidí příliš „nebojí“.

- (UPT)

„U nás se na tohle příliš nekouká. Moc se to u nás nekontroluje, hulení pro vlastní užití u nás policie skoro nesleduje, mi přijde. Proto asi lidi nemají obavy a ani důvod přestat užívat.“

Z toho pro mne tedy vyplynulo poměrně zajímavé poznání. Buď uživatelé marihuany nepovažují výši trestu za důležitý faktor, který by ovlivňoval jejich uživatelské chování proto, že jim na výši trestu opravdu nezáleží a nebo je to spíše proto, že vědí (nebo mají alespoň takový pocit), že v České republice jim pravděpodobnost postihu za přechovávání či pěstování marihuany pro vlastní potřebu hrozí jen minimální, neboť kontrola tohoto protiprávního chování je u nás velice nízká.

Toto tedy osobně považuji za velmi zajímavé zjištění, kterému se budu ještě věnovat v závěru své práce.

Respondenti také v několika případech vnímali toto zmírnění postihů v oblasti konopných drog naopak za dobrou cestu, jak oddělit opravdu nebezpečné pachatele trestné činnosti od drobných pěstitelů nebo starých a nemocných lidí, pěstujících si marihuanu pro vlastní potřebu, kteří nejsou společensky nebezpeční a dosud bývali zbytečně kriminalizováni. To považuji také za poměrně zajímavé zjištění, že sami konzumenti se jasně vymezují proti tomu, aby byli zařazováni mezi pachatele trestné činnosti.

- (EU)

„vždycky se mi vybavěj naprosto nesmyslný tresty - hodit brčko někomu z balkonu a dostat dva roky, nebo kolik, stará babička, který marihuana prokazatelně zmírňuje parkinsona, a musí se z toho zodpovídat, ačkoli nikoho dalšího to nijak neovlivňuje... nepřijde mi to úplně domyšlený.“

- (UPL)

„Ne, dle mého názoru povede spíše k uvolnění atmosféry hlavně mezi pěstiteli pro vlastní potřebu. Že by měla nějaký zásadní vliv na množství zkonsumované marihuany si nemyslím.“

- (UPT)

„nechci být v jednom pytli s heroinem a pervitinem.“

Je tedy zřejmé, že samotné rozhovory a jejich následná analýza mi přinesla odpovědi na mé výzkumné otázky a hypotézy, ale i velice zajímavé poznatky a nová zjištění, která podrobněji shrnu v následující pasáži, tedy v závěru práce.

ZÁVĚR

Jak jsem zmínila již v analytické části práce, výzkum přinesl zajímavá zjištění a v některých ohledech i poměrně nečekané závěry. Z analýz rozhovorů vyšel totiž zajímavý poznatek, který se vázal k tomu, jak trestní postihy a pravděpodobnost sankce ovlivňují chování uživatelů marihuany. Původně nebylo v mém záměru zkoumat přímo to, jak výše trestů ovlivňuje určité chování, ale respondenti mého výzkumu se k tomuto v rozhovorech sami zcela spontánně vyjadřovali, proto se v závěru své práci budu věnovat i tomuto tématu..

Nejprve ale obecně shrnu závěry mého výzkumu a práce, na které jsem se zaměřila primárně a které měly z rozhovorů s aktéry v mém výzkumu vyplynout. Zároveň se tedy tímto pokusím zodpovědět základní otázky a hypotézy výzkumu.

V úplném závěru bych tedy chtěla věnovat prostor zjištění, které z analýz rozhovorů vzešlo poměrně nečekaně a týkalo se tedy toho, jak ovlivňuje výše a pravděpodobnost uložení trestu chování respondentů.

Obecně lze říci, že mezi respondenty panovalo velice malé povědomí o tom, že vůbec vešla v účinnost nová úprava trestního zákoníku, která mimo jiné přinesla zásadní změny ve vymezení postavení marihuany oproti ostatním OPL. Dalo by se tedy říct, že respondenti z řad mladých dospělých tuto novelu a její úpravy vnímali velice málo. Zajímavé však je, že toto „nevědomí“ panovalo i mezi skupinou pravidelných uživatelů, u kterých se dalo předpokládat, že budou o této oblasti informováni, aby mohly případné změny využít maximálně ve svůj prospěch v tom smyslu, že budou vědět, jak se chovat, aby minimalizovali pravděpodobnost možných trestních postihů, které jim za přechovávání či pěstování marihuany hrozí.

S výjimkou jednoho pravidelného uživatele však zbylí respondenti ze skupiny pravidelných uživatelů nevěděli o těchto změnách téměř nic konkrétního. Ti, kteří měli o této problematice alespoň nějaké ponětí nejčastěji uváděli, že bylo pevně stanoveno, „množství větší než malé“ u OPL. Někteří respondenti z této skupiny se ale dokonce domnívali, že došlo naopak ke zpřísnění trestních postihů. Konkrétní čísla však s výjimkou jednoho informovaného respondenta nevěděl nikdo, překvapivě ani ze skupiny uživatelů pravidelných těžkých. Lze tedy konstatovat, že alespoň mezi respondenty mého výzkumu bylo vnímání nastalých změn velice malé, neboť respondenti disponovali velice nekonkrétními informacemi. Pokud bych tedy chtěla

shrnout první hypotézu, musím konstatovat, že nebyla analýzou rozhovorů potvrzena - neobjevily se totiž rozdíly v informovanosti a vnímání změn této nové úpravy trestního zákoníku mezi uživateli a neuživateli marihuany. Minimální povědomí o konkrétních změnách v oblasti konopných drog panovalo i u respondentů neuživatelů, což se ale dalo předpokládat.

Z tohoto zjištění vyplývá, že panovalo-li i mezi pravidelnými uživateli nízké povědomí o přesných hodnotách, které byly stanoveny pro „množství větší než malé“ pro marihuanu a které tedy nově pevně stanovují hranici mezi přestupkem a trestním činem, lze jen stěží předpokládat, že tyto úpravy v novém trestním zákoníku mohly vést k zásadním změnám v jejich vnímání, postojích a uživatelském chování – ať již u pravidelných či příležitostných konzumentů marihuany.

Totožné závěry vplynuly i pro skupinu neuživatelů. Ani jeden z dotazovaných respondentů nevedl, že by po těchto změnách v novém trestním zákoníku změnil nějakým způsobem vnímání problematiky užívání marihuany a tyto změny rozhodně nevnímali jako motivaci či pobídku k tomu, aby marihuanu začali konzumovat či ji alespoň zkusil.

V rozhovorech stejně tak uživatelé i neuživatelé neprojevali sebemenší obavy, že by tyto změny mohli vést k nárůstu spotřeby marihuany u nás.

Respondenti mého výzkumu tedy rozhodně nevnímali změny v trestním zákoníku v oblasti konopných drog jako něco, co by mělo ovlivnit uživatelské chování či postoje u skupiny mladých dospělých. Ani jeden z respondentů totiž nevedl, že by právě na základě těchto úprav vnímal u sebe nebo svého okolí změny v uživatelském chování – všichni respondenti ze skupiny uživatelů shodně uvedli, že mají pocit, že jejich spotřebitelské chování, názory a postoje ke konzumaci marihuany zůstaly úplně stejné, jako před tím, než tento nový trestní zákoník vešel v účinnost.

Stejně vypovídali i respondenti, kteří si marihuanu pro vlastní potřebu pěstovali – nevnímají, že by u nich došlo k jakýmkoliv změnám v jejich pěstitelském chování.

Stejně tak ani jeden z respondentů ze skupiny neuživatelů nevedl, že by ho právě tyto změny motivovaly k tomu, aby změnil svoje dosavadní postoje a rozhodl se marihuanu začít konzumovat.

Žádný z respondentů (z řad uživatelů i neuživatelů) zároveň neprojevil obavy, že by tato nová úprava mohla vést k nárůstu spotřeby či nových uživatelů marihuany ani k tomu, že by se díky ní mělo změnit uživatelské chování dosavadních spotřebitelů.

Naopak bylo zajímavé zjištění, že někteří respondenti vnímají tyto změny jako kladné zejména proto, že jsou podle nich dobrým krokem k tomu, aby se přestali kriminalizovat osoby, které nejsou společensky nebezpečné, především tedy pěstitelé pro vlastní potřebu nebo lidé, kteří si marihuanu pěstují pro její léčebné účinky a aby byli uživatelé marihuany odděleni od uživatelů jiných drog, které jsou podle respondentů daleko škodlivější. Z toho je vidět, že uživatelé marihuany nechtějí být obecně řazeni do kategorie uživatelů drog, kam mimo jiné patří například i uživatelé pervitinu a heroinu, se kterými nechtějí mít nic společného. Je tedy patrné, že uživatelé marihuany, vnímají svoje odlišné postavení mezi ostatními uživateli drog, jelikož marihuanu nepovažují zdaleka za tak škodlivou, jako ostatní drogy. Často ji dokonce přirovnávali k alkoholu či cigaretám, které jsou minimálně stejně škodlivé, přesto ale společností tolerované.

Jak jsem však uvedla již v počátku závěrečného shrnutí, během analýzy rozhovorů jsem narazila ještě na jeden zajímavý poznatek, který z výpovědí respondentů vyplynul a to, jak a zda-li vůbec ovlivňuje výše trestů chování uživatelů marihuany.

Téměř všichni respondenti z obou skupin totiž shodně uvedli, že si myslí, že trestní postihy a jejich výše nemají na užívání marihuany téměř žádný vliv. Argumentovali především tím, že ti, kteří marihuanu užívají a pěstují neberou ohledy na výši trestního postihu. Převažoval také názor, že ti, kteří chtěli, konzumovali a pěstovali už dřív, a že zmírnění trestních postihů pro ně rozhodně nehraje roli. Obdobné názory panovaly i ve skupině neuživatelů, což bylo poměrně překvapující, neboť jsem u této skupiny předpokládala, že budou vnímat výši možných trestních postihů jako poměrně zásadní faktor.

Z toho mi tedy vyplynula velice zajímavá otázka k zamyšlení – jak je možné, že podle respondentů nehraje výše možných trestů roli v tom, jak se budou chovat? Z analýzy rozhovorů se mi nabízejí dvě možné odpovědi. První, podle mne ale velice nepravděpodobná by naznačovala, že uživatele marihuany neberou výši trestu v potaz vůbec, protože je opravdu nezajímá, jaká rizika jim hrozí a že jim jde primárně o to konzumovat, bez ohledu na výši sankce. Ovšem pro tuto odpověď si nedokážu představit žádné racionální vysvětlení.

Naopak druhá možná odpověď, kterou považuji za mnohem pravděpodobnější a ostatně by i odpovídala teorii racionální volby, které jsem se věnovala v teoretické části své

práci je taková, že uživatele marihuany v České republice nemají obavy z toho, že by jejich protiprávní chování bylo sankcionováno, neboť je kontrola u nás v tomto ohledu velice nízká. A i pokud je, hrozící tresty jsou podle mnohých respondentů stejně velice nízké. Nemají tedy důvod mít obavy či dokonce své spotřebitelské chování v tomto ohledu omezovat, neboť rizika a nevýhody, která to pro ně přináší jsou pro ně stále daleko menší než výhody a přínosy, které jim osobně užívání marihuany přináší. A přesně tento výklad by odpovídal teorii racionální volby, kde jedinec zvažuje, jestli se mu dané chování (s ohledem na rizika a benefity, které to obnáší) vyplatí.

A jak je vidět dle respondentů mého výzkumu, v České republice je míra kontroly užívání či pěstování marihuany pro vlastní potřebu a výše trestů, které za toto hrozí pro respondenty stále ještě natolik „výhodná“, že nemají důvod své dosavadní chování měnit.

Otázkou na závěr by tedy mohlo být, zda to tak je správně, či zda by se měly trestní postihy a pravděpodobnost jejich uložení zvýšit, když v celoevropském měřítku patříme k zemím s nejvyšší mírou prevalence užívání marihuany zejména mezi mladými lidmi?

POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE:

- 1) AJZEN, I. Organizational Behavior And Human Decision Processes 50: The Theory of Planned Behavior 179-211, 1991. [online] [cit. 2. 12. 2011] Dostupné z <<http://people.umass.edu/psyc661/pdf/tpb.obhdp.pdf>>.
- 2) *Dekriminalizace*. [online] [cit. 20. 4. 2011] Dostupné z <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/hledat?typ_hledani=prefix&cizi_slovo=dekriminalizace>.
- 3) *Dekriminalizace*. [online] [cit. 20. 4. 2] Dostupné z <<http://www.drogy-info.cz/index.php/content/search?SearchText=dekriminalizace>>.
- 4) ERVA, J. *Typologie pravidelných uživatelů marihuany podle míry kontroly*. [online] 2010. Bakalářská práce. Fakulta sociálních věd UK.. Mgr. Jan Morávek. [cit. 10. 4. 2011] Dostupné z <<http://www.jan-moravek.cz/?p=516>>.
- 5) „Gary Stanley Becker, Biography“. [online] in Library of Economics and Liberty. 2002. [cit. 9. 12. 2011] Dostupné z <<http://www.econlib.org/library/Enc1/bios/Becker.html>>.
- 6) KOMOROUS, J. „Racionální drogovou politiku? Ano, ale skutečně racionální“, [online] in Bulletin Národní protidrogové centrály. Praha: 2001. [cit. 21. 4. 2011] Dostupné z <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/policie/npdc/bulletin/2001/0103.pdf>>.

7) „Komorouš ostře odsoudil snahy o legalizaci konopí“. [online] in Českobudějovické listy. 2003. [cit. 21. 4. 2011] Dostupné z <http://www.drogy-info.cz/index.php/layout/set/print/info/monitor/domaci_media/2003/vyber_z_domaciho_tisku_2003_06_05_5_cervna_2003_1_cast>.

8) *Normalizace*. [online] [cit. 22. 4. 2011] Dostupné z <<http://www.slovník-cizich-slov.cz/?q=normalizace&typ=0>>.

9) PARKER, H.; ALDRIGE, J.; MEASHAM, F. *Illegal Leisure: Normalization of Adolescent Recreational Drug Use* [online] 1. vydání. Londýn: Routledge, 1998. 177 str. ISBN – 10 0415158095. [cit. 19. 4. 2011] Dostupné z <<http://lists.lib.plymouth.ac.uk/items/0BF72A91-DA3B-82F4-E320-7E3CE6D3398E.html>>.

10) RADIMECKÝ, J. „*Česká drogová politika 1993 – 2003: analýza vývoje - 1. část*“. [online] [cit. 19. 4. 2011] Dostupné z <<http://www.adiktologie.cz/cz/articles/detail/90/210/Ceska-drogova-politika-1993-2003-analyza-vyvoje-1-cast>>.

11) SILVERMAN, D. *Ako robiť kvalitatívny výskum: Praktická príručka*. 1. vydání. Bratislava: Ikar, a. s., 2005. 328 str. ISBN 80-551-0904-4.

12) STRAUSS, A.; CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky zakotvené teorie*. 1. vydání. Brno: Nakladatelství Albert Boskvice, 1999. 201 str. ISBN 80-85834-60-X (Albert).

13) ŠIMSOVÁ, E. „*Prohlášení rodičů proti drogám*“. [online] [cit. 19. 4. 2011] Dostupné z <<http://www.pressweb.cz/zprava/prohlaseni-rodicu-proti-drogam>>.

14) ŠUBRT, J., BALON, J. *Teorie jednání: jeden koncept, mnoho koncepcí*. Praha: FSV UK, FF UK, 2008. 208 str. ISBN 978-80-7308-219-2.

15) „TZ SZ 31. 10. 2008“⁹. [online] [cit. 18. 4. 2011] Dostupné z <<http://vrchlabi.zeleni.cz/11513/clanek/ts-sz-31-10-2008/>>.

16) VYBÍRAL Z., ŠMAHEL D. *Komunikace uživatelů internetu: Co výzkumy zjistily a jaké výzkumy potřebujeme?* [online] Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, Brno. 2003. [cit. 10. 12. 2011] Dostupné z <http://scholar.googleusercontent.com/scholar?q=cache:KOpalHyhN7UJ:scholar.google.com/+vyb%C3%ADral,+%C5%A1mahel+2003+Komunikace+u%C5%BEivatel%C5%AF+internetu:+Co+v%C3%BDzkumy+zjistily+a+jak%C3%BD+v%C3%BDzkum+pot%C5%99ebujem+e%3F&hl=cs&as_sdt=0,5>.

17) *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2009*. [online] Úřad vlády České republiky, 2009. ISBN 80-86734-17-X. [cit. 1. 4. 2011] Dostupné z <http://www.drogy-info.cz/index.php/info/press_centrum/vyrocní_zpráva_o_stavu_ve_vecech_drog_v_cr_v_r_2009_zverejnena>.

⁹ Tisková zpráva Strany zelených 31. 10. 2008

18) Výroční zpráva za rok 2010: Stav drogové problematiky v Evropě. [online] Úřad pro publikace Evropské unie, 2010. ISBN 978-92-9168-427-4. [cit. 1. 4. 2011] Dostupné z <
http://www.drogy-info.cz/index.php/info/press_centrum/evropska_vyrocní_zprava_o_stavu_drogove_problematiky_zverejnena>.

19) Pořízené rozhovory s 18-ti respondenty tohoto výzkumu